
L'ordre simbòlic de la mare en les festes d'agost de Bétera

Treball d'investigació
màster d'estudis de la
diferència sexual, curs
2008-2009

Imma Dasí Estellés

Índex:

- I. INTRODUCCIÓ
- II. LES FESTES MAJORS DE BÉTERA: FESTES DE LA MARE DE DÉU D'AGOST, FESTES D'AGOST O FESTES DE LES ALFÀBEGUES
  - 2.1 Els possibles orígens.
  - 2.2 Les obreres.
  - 2.3 Els majorals.
  - 2.4 Les alfàbegues i l'ofrena: la rodà.
  - 2.5 L'aspecte religiós: la Mare de Déu d'Agost (l'Assumpció), Sant Roc i el Gos, els Sants de la Pedra.
  - 2.6 El ritual de la pólvora.
  - 2.7 La vuitava, el final com inici, símbol del comiat i la nova festa.
- III. CONCLUSIONS
- IV. BIBLIOGRAFIA
- V. ANNEXOS
  - 5.1 Declaració festes d'interès turístic autonòmic
  - 5.2 Recull d'obreres fadrines i casades per any
  - 5.3 Llistat d'imatges utilitzades
  - 5.4 Normativa Festes de les Alfàbegues

**“La mare canta noneta
per dormir totes les nits
i de matí sembrar la terra
i recollir tots els seus fruits.
Que la xiqueta és flama
del poble i del carrer,
de llimera i la parra,
la flor del taronger”**
Cançó de bressol (Obrint Pas).

I. INTRODUCCIÓ

El present treball pretén descobrir la presència de l'ordre simbòlic de la mare en les festes d'agost del poble de Bétera. Sempre he considerat les festes del meu poble “masclistes”, encara que les gaudeix he estat molt crítica amb les formes d'actuar i la diferents maneres d'escollir als festers i les festeres. Però, al mateix temps, la relació era una miqueta d'amor-odi, en el sentit que les parts de la festa amb les que m'he pogut sentir identificada són en les que he centrat sempre tota la meva atenció i he intentat que se mantingueren essent una defensora radical, en alguns moments.

Ara ho veig diferent, tal vegada perquè ho puc desxifrar com el llenguatge de dos ordres simbòlics distints: el masculí i el femení, l'ordre simbòlic del pare i el de la mare. Entenc perquè hi ha aspectes de la mateixa festa (que la gent que m'envolta els entén com un tot) que me desagradaven i altres que m'atrapaven sense remei i en això és en el que em vull centrar, passant primer per un recorregut general de la festa i després poder concloure amb què hi ha de simbòlic de la mare en la mateixa.

L'amor cap a la festa l'he heretat de ma mare, donat que ella fou festera amb 19 anys i sempre m'ha donat a entendre, i m'ha ensenyat a viure i gaudir, la part femenina de la mateixa, que amb els anys pensava que havia degradat i que la tradició, el simbòlic de la mateixa s'havia contaminat fins el punt de que desaparegués allò que d'ordre simbòlic de la mare hi havia en ella. La meua intenció és encontrar mitjançant l'estudi de fonts bibliogràfiques i fotogràfiques, la transmissió oral i l'observació (participant i no participant) dels diferents escenaris de la festa, l'ordre simbòlic femení. Per confirmar, si l'ordre simbòlic de la mare està present en diferents moments de la festa, s'analitzaran els distints aspectes de què es compon.

II. LES FESTES MAJORS DE BÉTERA: FESTES DE LA MARE DE DÉU D'AGOST, FESTES D'AGOST O FESTES DE LES ALFÀBEGUES

Bétera és un poble de la comarca del Camp de Túria, ubicat al nord de la província de València i al vessant sud de la serra Calderona, de tradició agrícola (tarongers, ametllers, garroferes i horta conformen el seu horitzó) i de clima mediterrani, amb 21.216 habitants¹.

El 14 de desembre de 2007 la Conselleria de Turisme va declarar les festes de les Alfàbegues com a festa d'interès turístic autonòmic². La festa grossa de Bétera és una de les festes que més sorprèn al foraster per l'ocupació de l'espai públic de forma total i absoluta, els del poble diuen “és una festa de carrer”, “no cal ser fester per gaudir-ne”, “no pots fugir de la festa, està per cada cantó” i els forasters que venen a gaudir-ne o que coincideixen amb les festes, es sorprenen pel caràcter popular i acollidor de les mateixes. Junt a la seua

¹Segons dades del padró d'habitants a data novembre de 2008.

²Annex 5.1.

singularitat, aquesta és una de les seues característiques, la festa és per al poble i durant deu dies està al carrer (per diferents parts del poble amb passacarrers, cavalcades, actuacions) per a que tothom pugui viure-la.

Des d'aquest punt intentaré descriure els aspectes més rellevants de la festa:

2.1 Els possibles orígens.

No es pot afirmar un origen concret d'aquesta festivitat, però recuperant la memòria fotogràfica³, i en ocasions recorrent a l'hemeroteca, trobem obreres des de l'any 1880⁴. El que sí podem assenyalar són les possibilitats que ens suggereixen aquests orígens per les versemblances amb mites i altres cultures amb tradicions semblants. Tot açò ho anirem relatant amb els diferents aspectes, però començarem per unes primeres aproximacions.

Diferents texts consultats suposen un origen oriental, com a antics rituals de fertilitat en les cultures orientals. Els pobles de la Mediterrània (grecs, fenicis, romans...) oferien plantes d'alfàbega i d'altres tipus als déus per demanar fertilitat a les seues terres. En l'antiga Grècia les dones fadrines realitzaven rituals d'ofrena de plantes i flors que, a més altura i mida, més les apropaven al déu, que les recompensava amb fertilitat en els cultius. Podem veure un vestigi del antics rituals de fertilitat, adaptats al cristianisme, en les festes de Bétera.

Els Jardins d'Adonis. Antoni Marzo i Pastor (citats per Asensi 2001) fa referència als jardins d'Adonis i la relació amb la Festa de les Alfàbegues. Els Jardins d'Adonis són un conjunt de plantes (forment, civada, fenoll, alfàbega) anuals de creixement ràpid, cultivades en test, que durant l'estiu creixen amb rapidesa i que s'ofrenaven a Adonis en processó per finalitzar llançant els tests als rius o a la mar per assegurar així la disponibilitat d'aigua. En la festa de Bétera quan les alfàbegues es retiraven de l'església, fins fa uns anys, es llançaven al barranc del Carraixet que passa pel terme municipal. Aquests Jardins d'Adonis s'estengueren per tota la Mediterrània i foren assimilats pel cristianisme. Podem trobar Jardins d'Adonis, o festes semblants que els rememoren, Sardenya i Sicília (ofrena a Sant Joan), Catània, Xipre. Als Jardins d'Adonis principalment es cultivava forment i al poble de Bétera perdura també aquesta tradició de plantar *formentets*⁵ que duren en la rodà xiquets i xiquetes com part de l'ofrena d'alfàbegues de l'obra fadrina per demanar que no manque la collita. També podem trobar una correspondència entre l'*Hort de les Alfàbegues* de Bétera i els Jardins d'Adonis dels temps clàssics, així com el fet de l'ofrena a una deïtat, que en el nostre cas substitueix a Adonis per la Mare de Déu d'Agost que representa, tanmateix, un altre símbol doncs roman gitada, com la vegetació madura que minva i mor a l'estiu o com la terra que en aquest període de l'any descansa. Amb tot, podem veure referències i semblances entre la festa de Bétera i el patrimoni cultural comú de diversos pobles de la zona Mediterrània.

La llegenda. De xicotetes totes les xiquetes de Bétera hem escoltat de la mà de les nostres mares la llegenda que, segons el mite, donà origen a la Festa de les Alfàbegues: Quan els àrabs governaven Bétera, el senyor de les terres (Bétera i Bofilla eren alqueries governades per una espècie de senyor feudal àrab) solia agafar dues donzelles del poble i fer-les part del seu harem. En aquells temps hi havia una dona amb dues filles, a quina més guapa, i estava preocupada pel futur d'aquestes quan s'aproximava la data marcada. Desconsolada, va resar a la Mare de Déu i li pregà que passara alguna cosa per a que no s'emportaren les seues

³La fotografia aparegué cap al 1824 però era de difícil accés fins les últimes dècades del segle XIX.

⁴Es pot veure el llistat d'obreres en l'annex 5.2

⁵Tests menuts sembrats amb ordi que es deixaven créixer en la foscor, antigament sota el llit, per a donar un color groc als branquillonets.

estimades filles i que ella, en contraprestació, li ofrenaria una planta aromàtica molt estimada en l'època, l'alfàbega. La Mare de Déu va correspondre la seua fe i dies més tard arribaren els cristians, sota la capitania de Jaume I a terres valencianes. Des de llavors l'agraïda mare i tot el poble ofrenava les alfàbegues a la Mare de Déu d'Agost." Aquesta llegenda ha tingut molts seguidors pel fet que Bétera fos una alqueria àrab i l'alfàbega creix de forma natural al continent africà, però no podem obviar que la planta ja era utilitzada per civilitzacions anteriors.

La pesta: transformació d'una tragèdia en una festivitat. Des de 1348, moment en què es va considerar endèmica la pesta a Europa, i durant més de tres segles en què diferents brots van afectar el continent, es van assajar experiències per sufocar els brots bubònics. En el moment en què s'assabentaven d'un brot s'activaven els remeis a la comunitat mèdica i a la societat. Es crearen les *Juntes del Morbo* com a grups organitzadors per fer front a la malaltia (coordinaven activitats, donaven indicacions, impedien l'entrada/eixida del poble, contractaven metges, compraven medicines, alimentaven als necessitats, coordinaven les sepultures). Aquestes, tot i ser estaments civils que establien la política que calia seguir per minimitzar els efectes i disminuir la durada, també pensaven en el càstig diví com el causant de l'epidèmia i s'encomanaven als sants oferint misses als protectors (Sant Roc, Mare de Déu)⁶. A més dels tractaments mèdics realitzaven purificacions mitjançant plantes oloroses com les alfàbegues per eliminar el mal de cossos, robes, objectes i habitatges. En els moments d'alt risc de contagi s'observava un augment de la solidaritat social, s'establien morberies o hospitals per atendre als malalts i s'organitzaven colles de joves per fer els soterraments i les purificacions, aquestes colles organitzades en altres pobles es denominaven macips o majorals. Tota societat humana, qualsevol que siga la forma en que se la legitima, cal que mantinga la seua solidaritat enfront el caos (Berger 1969). En la festa de Bétera hi ha culte a Sant Roc relacionat amb cicles pestífers, i coincideix també la figura de colles organitzades, els majorals, que feien una tasca social i acabada la necessitat es va convertir en una altra tasca social: la d'organització de les festes.

2.2 Les obreres

A Bétera les festeres són quatre denominades *obreres fadrines* i *obreres casades*. Com l'organització de la festa, tant la part religiosa com la festiva, és complexa i precisa ser acurada l'església creà les anomenades juntes o *obrerries* com a òrgans per mantenir el temple i el culte i per reunir als feligresos en la preparació i organització de les festes⁷. D'aquestes obrerries deriva la paraula *obrera* (en Bétera *fadrina* i *casada*). El diccionari de la llengua catalana defineix obrer/a, en la segona accepció: 'ANT.Qualsevol de les persones que tenien a llur càrrec l'administració o l'obra d'una parròquia, una confraria o una altra institució religiosa o benèfica'.

Imatge 1

⁶ «'Item, lodit honrat consell, atenet que en algunes partides circumvehines a aquest regne de Valencia son estades e son mortaldats, e que per aquesta rao en l'any prop passat en dita ordenacio del Consell d'aquella, fo feta una general processo... deliberadament e concordant, volgueren, proveïren e ordenaren que de aci a la primera vinent festa de nostra dona Santa Maria d'Agost, se faça una general a solemniaal processo a reverencia e servii de nostre Senyor Deu e de la Verge' (València 16 de juliol 1372)» (Citat per Navarro 1994).

⁷ Eren administració municipal i parroquial de l'època medieval que arriben als nostres dies (junt a les clavaries) com organitzadores dels festejos i són, per tant, responsables del resultat davant tothom.

Imatge 2

Al Costumari de Joan Amades (Amades 1950) es parla de les festes de Bétera on es fa referència a les obreres⁸. La diferència entre *fadrines* i *casades* prové de la funció i el paper que cadascuna té durant la festa. Les *obreres fadrines*, símbol de futur i promesa i de fragilitat, es llueixen davant el poble, mostren a la comunitat la seua esplendor, les seues qualitats personals i encants, els abillats vestits i ornaments i la riquesa familiar. El fet que cultivessin les alfàbegues servia per demostrar la seua capacitat creativa i de sacrifici.

El vestit d'obrera fadrina és un vestit de valenciana a l'estil del segle XVIII, compostat de:

- *Calces* (mitges), primerament eren de tela, però a partir del segle XVI es substitueixen per peces de seda, llana o cotó, teixides a mà, com una tasca domèstica més. Poden ser llises, calades o inclús brodades. A mitjans del segle XVIII les faldes són més curtes i açò dóna lloc a que aquestes peces adquiriren un paper més important dins el vestuari al quedar a la vista de tots i també va a provocar que la dona ensenye el *peuet*, detall que es manté en aquesta festa.
- *Sinagües*, confeccionades antigament amb llenç de lli, cotó o batistes, a mitjans del segle XIX comencen a utilitzar-se teles més fines, amb una amplària de cintura més reduïda i amb un volant ample d'uns 4 metres, adornat en xicotets sacsons i randes o brodats.
- *Cosset*, de teixits més econòmics com cotó, fil o lli, o més cars com sedes, brocats o tafetans. El cosset anava reforçat per rames d'olivera o canyes, actualment són barnilles metàl·liques, que permeten un reforç que ceneix o estreny la cintura i eleva i realça el pit.
- *Falda*, la tela s'elabora amb seda natural teixida a mà. El tipus de tela més cotitzada és la coneguda com *casulla* o *espolí*. Si realment està fet a mà té una amplària d'uns 50 cm. i, per tant, és necessària més tela per poder cosir la falda i tan sols es poden fer 22 cm. al dia (tot i que dels més senzills poden fer-se 60 cm.) En quant a la forma, és semblant a un polissó accentuant l'amplària de la falda per la part posterior.

Imatge 3

Imatge 4

Imatge 5

Imatge 6

⁸“A la població de Bétera, a l'horta valenciana, celebren la Festa de les Alfàbegues. Curen de l'organització dues fadrines, qualificades d'obreres, i dues casades, que anomenen Clavariesses. Les primeres tenen a llur càrrec la comesa d'agombolar i fer créixer setze alfàbegues com més grosses i ufanes millor, les quals, la vigília de la festa, són conduïdes al temple en processó concorreguda per tota la població. Hi assisteixen les autoritats i els clavaris. Les Alfàbegues figuren en tabernacles conduïts pels fadrins, seguits de molta mainada i de tot el poble, cadascun amb el seu test d'alfàbrega, i tothom s'esforça per dur-la ben grossa i gemada. El sacerdot beneeix les alfàbegues. Vuit de les setze conreades per les obreres resten al presbiteri del temple durant els vuit dies següents, i les altres vuit les porten al Cabanyal. Durant totes les festes, les obreres, a les quals sempre fan costat les clavariesses, ocupen un lloc distingit i exerceixen un paper preeminent”

- *Gipó*, és la part superior del vestit que envolta i cobreix el tors. En el vestit d'obra les mànigues són amples i fanalades (amb forma de fanal), més estretes al aplegar al colze on es rematen amb randes. Cal que vaja molt ajustat per a que perfile al màxim el cos femení.

Imatge 7

- *Mocador de coll*, *mocador de pit*, *mantonet* o *manteleta*, són els diversos noms amb que es coneix aquesta peça de forma quadrada d'aproximadament un metre, fet de tul i brodat amb metall, or, plata, lluentons, perletes... la peça quadrada es dobla en forma de triangle per posar-la, damunt dels muscles, fent que la punta de l'angle recte caiga sobre l'esquena i els dos extrems al davant, creuats i remarcant la silueta de la dona. En el cas de Bétera, a més, du un volant pel fet que el vestit d'obra fos una vestidura de luxe.

Imatge 8

- *Davantal*, es va incorporar als vestits sumptuosos i de luxe durant els segles XVI i XVII i en els segles XVIII i XIX es va popularitzar el seu ús. La grandària del davantal ha variat segons la moda del moment. El teixit és tul i es broda de igual forma que la manteleta.

Imatge 9

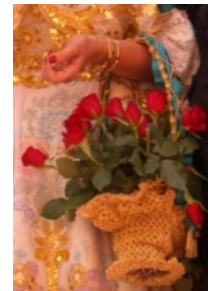
- *Sabates*, s'elaboren folrades amb la mateixa tela que el gipó i la falda.

Imatge 10

- *Mantellina*, de blonda blanca.

- *Cistella de 'pepites' de meló*, cistella feta a mà amb llavors (pinyols) de meló, com reflex de la creativitat i l'artesanía del poble agrícola per excel·lència. S'arrepleguen llavors de meló de tot l'any (varietat de meló també coneguda com de pell de granota), quantes més millor, es renten i es deixen assecar al sol. Es trien les més gran i amb agulla i fil es passen en grups de quatre o cinc llavors, donant-li al mateix temps forma. S'uneixen

Imatge 11

Imatge 12

- amb cola de peix i quan està finalitzada ja es poden donar capes de poliment. Donada la dificultat i cost de realitzar aquest element no sempre s'utilitzen sinó que es substitueixen per cistelles de vímet.

- *Ombrel·la*, és una armadura de paraigües revestida artesanalment amb randa i amb brodats d'or, lluentons, perles i pedreria, que durà l'anomenat *sombriller* durant tot el recorregut.

Imatge 13

Imatge 14

Imatge 15

- Altres elements com *arracades*, *polseres*, *anells*, *collar de voltes*, *agulla* (per enganxar la mantellina) i *joià* (per agafar la manteleta al pit) tots ells de perles en forma de raïm, *agulles* per al cabell rematades amb perles, *pintes* per al cabell, *ventall*.

L'indumentària d'obra fadrina es diferencia de la de fallera en molts elements com ara les pintes, més grans les de les obreres, els llaços laterals, la tela és d'espolí barroc i, per tant, més ornamentat, la cistella de pinyols de meló, el mocador amb dos capes (el de fallera té una), el cabell amb ondes, l'ombrel·la brodada amb els motius de l'espolí. De l'elaboració del vestit i dels bordats, des de fa anys, se n'encarreguen *les de la palmera* unes dones d'una família de Bétera que generació rere generació fa aquesta tasca i que, a més d'elaborar el preat vestit d'obra, vesteixen a les obreres el dia de la rodà, començant la tasca a les 5h del matí per que estiguen preparades cap a les 8h30.

La figura de *sombriller* és ocupada per un xic proper a l'obra fadrina (germà, cosí, nuvi) que, amb la mateixa indumentària que el majoral, acompanyarà a l'obra fadrina durant tot el recorregut de la rodà fins la porta de l'església, on l'obra casada l'espera, evitant el sol d'agost i fent aire a l'obra amb un ventall. En un document del 2003⁹ s'assenyalen les qualitats ideals que tota obra busca en el seu *sombriller*: “-ha de voler a l'obra com nuvi, germà, amic de la família, perquè l'afecte del seu cor faça brollar en els seus llavis floretes i gràcies, perquè els seus ulls reflecteixin l'admiració que sent per ella;-ha de ser alt, guapo i de bon port;-ha de ser simpàtic amb l'obra, i amb els que s'acosten a admirar-la;-ha de ser delicat i elegant;-ha de ser fort;-ha de ser incansable.”

Imatge 16

Imatge 17

Imatge 18

Les obreres seran afalagades al llarg de tot el recorregut de la rodà i viuran de primera mà la calor humana de la multitud de gent que se li apropa, i en aquest ambient de festa aniran acompanyades de la cort municipal i familiar, els homes més propers a l'obra fadrina: pare, iaies, oncles. La gent les galanteja, les besa, volen fotografiar-se amb les obreres fadrines, se'ls demana la volteta¹⁰ i el peuet “graciosa exhibició que té un llunyà aire de minuet” per a que tothom pugui veure l'esplendorós vestit d'obra i que l'espectador gaudeixi, encuriós, de l'adorn femení “el sombriller agafa l'obra de la mà per tal que faça una volta, amb lentitud, amb majestuositat, mentre hom l'aplaudeix i es multipliquen els afalacs” i elles s'han d'oferir a la complaença del poble, amb un somriure permanent.

Imatge 19

Imatge 20

Imatge 21

Imatge 22

⁹Llibret de festes 2003 “Bétera en Festes, del 12 al 22 d'agost”.

¹⁰És tanta la tradició i l'expectació que genera la “volteta” que els cossieters la representen botant amb les pesades alfèbagues per tal que tothom que ho demane pugui veure, també, l'espectacularitat de la monumental planta.

Les *obreres casades*, símbol de realitat i fermesa, representen la dona madura, responsable, elegant i serena, que guiarà i protegirà a les joves, són també conegudes com *clavariesses* pel vestit negre “de clavariessa”, amb brodat de fils d’argent, lluentons i altres ornaments, que llueixen el dia de la festa major, romanen fora del que Gustau Navarro denomina “ritual de seducció” de les fadrines de l’hort a l’església, el seu paper és el d’acompanyar, custodiar, dirigir i guiar a l’obra fadrina com una mare durant tota la festa i acollir-la sota la mantellina protectora, simbolisme fet realitat moments abans d’entrar a l’església. Al llibre *Nostres Festes* es reflecteix: “Les obreres casades en un pla més discret, seran figures en un jorn de matriarcat com no n’he conegut a cap poble del País Valencià”. Cada obrera casada fa parella amb una obrera fadrina i l’acompanya sempre, cap obrera fadrina ix de casa sense que l’obra casada vaja a recollir-la.

Imatge 23

Pel que fa a la *posada de la mantellina*, com he explicat és la peça que es fica al cap de l’obra fadrina, sobre les pintes, i a Bétera ho fica l’obra casada a la fadrina. Intentaré descriure la imatge: les alfàbegues estan entrant a l’església, a plom i a mans dels cossieters, mentrestant en un cadafal enfront de la porta de l’església la primera obrera fadrina saluda a la seua obrera casada entre llàgrimes d’emoció per haver acabat la fatigosa i il·lusionada rodà, en un protocol meticulós que causa admiració entre la gent que s’apropa amb expectació a la porta de l’església. Continuen entrant les alfàbegues de la segona obrera fadrina que a poc a poc s’apropa al cadafal per a que la seua obrera casada compleixi el mateix ritual amb ella.

És tot un simbolisme, un ritual, l’abraçada entre fadrina i casada, l’expressió d’alegria de la fadrina per haver complit el seu paper (cuidar les alfàbegues i dur-les fins l’església per ofrenar-les a la Mare de Déu per a rebre fertilitat i benestar per al poble, el fet de lluir durant tot el camí la seua gràcia i felicitat i el seu millor vestit, aconseguir acabar la rodà suportant el sufocant calor d’agost i l’humà) i de la casada al veure que la fadrina ho ha aconseguit, no sense esforç (són 5 hores de rodà i moltes abans de preparació), el simbolisme de posar la mantellina blanca a l’obra fadrina, per a entrar a l’església com a símbol de protecció, de puresa, de fertilitat i de sort, amb elegància, serenitat i distinció.

Imatge 24

Imatge 25

Imatge 26

Imatge 27

Imatge 28

Imatge 29

Els carrers de les obreres, casades i fadrines, s'engalanan amb centenars de gallardets, embrancats, plantes i es pinta el terra amb flors, sanefes valencianes i detalls de colors. Tot el carrer participa en aquesta feina fent veïnat, preparant i gaudint de la festa al carrer. Són moments de feina, però també d'amistat i germanor. Els temps corre perquè la feina comença a finals de juliol i ha d'acabar l'11 d'agost per a que el dia 12, dia de la presentació, estiga tot preparat, i el carrer lluisca al costat de les alfàbegues atorgades a les obreres.

Imatge 30

Imatge 31

Imatge 32

Imatge 33

Imatge 34

Imatge 35

Imatge 36

Imatge 37

Imatge 38

Imatge 39

Imatge 40

Imatge 41

La família de l'obra mantindrà les portes de sa casa obertes per a tots els qui s'apropen a veure l'obra, familiars, amics i veïns del poble estan convidats a un refrigeri i, sobre tot, a orelletes i coques fines, els dolços típics de Bétera que s'han elaborat artesanalment per un grup de dones, aquelles mateixes que adornen i tenen cura del carrer durant totes les festes i seguiran a l'obra fadrina durant tota la festa afalagant-la en cada moment. És una ofrena, una acció de gràcies a la comunitat.

Les orelletes a què em referia abans formen part de la tradició de Bétera i s'elaboren per a les festes majors, però també per als casaments, comunions, bateigs i altres festejos on es convida a amics i família. La preparació de les orelletes consisteix en fer una massa amb farina, ous, aiguardent i oli; amb la massa reposada es fan boletes que s'aplanen mitjançant canyes fent coques molt fines que es frigen amb oli abundant i molt calent donant-les forma amb canyes grosses i primes per fer una espècie de flor o orella; es serveixen amb mel al gust. És una tradició gastronòmica però també festiva, donat que es realitza en un ambient de camaraderia femenina. Tot i que als més antics de Bétera els ofèn que es diga que les orelletes no són exclusivitat del poble, cal veure-ho des de l'orgull de que es conserve en tota la seua plenitud i pràcticament sense canvis, una tradició que a altres pobles també ha existit i que ens recorda l'abast europeu d'aquesta llepolia, per exemple

les orelletes són *aurelhetes* a Occitània, *merveilles* a França, *orellanes* a Mallorca, *oranes* a Menorca, *pestinos* a Andalusia, *orecchie* a Itàlia, *bunyetes* al Rosselló i, curiosament a Extremadura també he vist un dolç molt semblant. En alguns texts antics es fa referència a les orelletes, com al *Llibre de Sent Soví*, del segle XIII i la literatura del segle d'or de les lletres catalanes fa referència a aquest dolç en *L'Espill* de Jaume Roig¹¹. La seua elaboració és molt senzilla, però tanmateix laboriosa, normalment es fan uns dies abans de la festa en quantitat suficient per poder menjar-ne durant tots els dies. Per sort jo he pogut gaudir de la seua elaboració en diferents moments de la meua infantessa i recorde com es reunia un grup de dones al voltant de la taula per fer la massa, aplanar-la amb canyes, amb molta habilitat per fer una coca ben fina i fregir-la amb l'ajuda de canyes de diferents grossàries, i els moments d'intimitat que tot allò comportava on es comentaven fets ocorreguts al llarg de la setmana i es parlava de tradició i, inclús en ocasions, es cantava alguna cançó popular. De l'oli de fregir les orelletes s'elaboren les coques fines, en qualsevol forn del poble, amb farina, aiguardent i l'oli.

Imatge 42

Imatge 43

Imatge 44

Imatge 45

Imatge 46

Imatge 47

Imatge 48

Imatge 49

Imatge 50

Imatge 51

Imatge 52

Imatge 53

Imatge 54

Imatge 55

Imatge 56

Imatge 57

Imatge 58

Imatge 59

¹¹«ella tenia/ un, sols, fill car:/ de cavalcar/ e homenia/ gens no'n tenia:/ tant lo guardava/ y l'apartava/ de tot perill,/ que féu son fill/ hom femeni,/ fet d'alfani/ e d'orelletes,/ çucre, casquetes:/ e viciat,/ tot mal criat..» Jaume Roig, *L'Espill*, segle XV.

2.3 Els majorals

El diccionari de la llengua catalana defineix *majoral/a*, en la segona accepció “Esp. Persona que governa pastors, segadors o qualsevol classe de treballadors del camp” i en la tercera accepció “qualsevol dels confreres majors d’una confraria encarregats d’administrar-la i regir-la”. En Bétera s’utilitzava antigament per anomenar als majorals (clavaris) dels Sants de la Pedra, patrons del poble, i als de Sant Roc. Després de la guerra civil (1940), els majorals que acompanyaren a les obreres es van autodenominar *Majorals de la Mare de Déu d’Agost*.

Representen la joventut, la força, l’empenta, l’alegria, el soroll i el foc. Són els animadors de les festes, directament, en els actes en què participen activament, i indirectament, són els organitzadors de les festes, amb un rol dinàmic s’encarreguen d’organitzar la festa i des de que són nomenats fan activitats per aconseguir diners, com ara: recerca de patrocinadors, loteries, rifes, concursos, venda d’ornaments per als dies de festa (alfàbegues xicotetes, gallardets i banderetes), targetes per accedir als espectacles musicals i el llibret de festes; també un any abans de la festa passen l’estiu al barracó, espècie de *xiringuito* ubicat a l’albereda, lloc neuràlgic dels espectacles nocturns de les festes i de la fira, on es pot sopar o prendre alguna cosa. I passen dos anys fent juntes, organitzant i decidint què faran i com ho faran per donar al poble les millors festes.

Els, amb “*recorte galante y ancestral*” com deia el pintor¹², seran fidels companys de festa de les obreres i del ritual de les festes. Els joves del poble, amb la majoria d’edat i formant una colla d’amics, s’apunten per ser majorals a l’Ajuntament, en una llista d’espera que sol tardar una mitjana de 10 a 15 anys. Actualment (2009) hi ha llista d’espera fins al 2028, és a dir hi ha 19 colles de joves apuntats per ser majorals els propers anys. La gent del poble diu “és un orgull saber que, al menys, queden 20 anys o més de festa i que açò no s’acaba”.

Imatge 60

El vestit de majoral és el de gala dels llauradors, compostat per pantaló, faixa i calcetins negres, espadnyes de careta d’espart amb cintes negres, camisa florejada i sobre les espatlles un mocador¹³ de seda brodat (abans per mares, germanes, dones o núvies i hui en dia per broadores locals) amb rics fils d’or, atzabeja, llustrí, pedreria, perles i lluentons subjectat sobre el pit amb una agulla d’or. Per a la rodà duran també, sense oblidar un bon puro els que fumen, un mocador o mantó del mateix teixit que les camises, en forma de sac o farcell, nugat per les quatre puntes i farcit de confeti (abans barrejat amb perfum) que llançaran, principalment a les dones¹⁴, durant tota la rodà.

Imatge 61

Imatge 62

Imatge 63

Imatge 64

¹²“Bétera: un pueblo. Apuntes de un pintor”. Discurs d’ingrés en l’Acadèmia de la Cultura Valenciana del pintor Franciso Lozano, 1991.

¹³Es pot observar a les fotografies el canvi de mida que ha patit el mocador, en quaranta anys s’ha duplicat i cada vegada s’ornamenta més.

¹⁴Les persones grans diuen que es llançava el confeti sobre les dones, preferiblement fadrines, per tapar la seua bellesa i que tan sols llueixa la bellesa de les seues obreres.

2.4 Les alfàbegues i l'ofrena: la rodà.

L'*alfàbega*, '*ocimum basilicum*', és una planta de la família de les labiades amb fulles verdes brillants i fines, oposades i ovalades, amb el marge sencer o un poc dentat. L'altura normal d'una alfàbega sol ser d'un metre. Se li adjudiquen propietats medicinals (gastritis, vòmits, digestions pesades, vertígens) i és molt coneguda en la cuina mediterrània, però també es fa servir com ornament, repel·lent dels insectes i en la indústria del perfum o dels licors. Simbolitza la fertilitat i els bons auguris.

L'ofrena de plantes i flors a la Mare de Déu és constant en totes les seues versions, per tant no és estrany que es preparen unes plantes aromàtiques per a ofrenar-li. A final de març o principis d'abril es sembren, en els grans tests anomenats cossiets, les alfàbegues que es conreen en l'anomenat *hort de les alfàbegues*¹⁵. Des d'aquell moment cal tenir cura dels fràgils branquillonets. Fins no fa gaire (1974) eren les obreres qui s'encarregaven d'aquesta tasca "les obreres de la Mare de Déu i llurs mares són les encarregades de vetllar les alfàbegues fins la inversemblança", tal i com recull el llibre *Nostres Festes*, "hi ha dies a l'estiu que arriben a regar-les sis, set i vuit vegades, sempre sota la vigilància i les indicacions del responsable de l'hort". L'obra fadrina de 1959, Concepció Estellés Sierra, ma mare, recorda amb un somriure com anava a l'hort i realitzava els regs encomanats i necessaris amb "aigua clara" i els últims del dia amb "aigua amb bonyiga de matxo", per femar la planta, i amb "aigua amb romaní", per prevenir plagues, assenyala que les dones del poble els deien "xiqueta en el carrer major hi ha una bonyiga", "obra, per la placeta del mercat ha passat un carro", recollien les defecacions i les portaven a l'hort per poder preparar l'aigua femada. Els dies més complicats eren els de ponent, quan realment creix la planta i, per tant, necessita més regs i gairebé no sortien de l'hort en tot el dia. Quan les plantes arriben a una certa alçada és necessari encaminar-les encanyant-les, enramant-les i enfilant-les, amb dos materials imprescindibles canyes (antigament del barranc) i fil (de colomer) per aconseguir la figura final estilitzada. Cal col·locar les canyes fins el fons del cossiet per poder subjectar-ho tot amb el sistema de fils que surten al voltant d'una canya central. Entre aquesta amalgama de fils, l'alfabeguet es va fent camí i quan es fa més gran cal despuntar-la, fent que cada mateta es duplique. Actualment el conreu de l'alfàbega s'ha especialitzat, és el responsable de l'hort¹⁶ qui fa aquesta tasca mitjançant ordinadors per subministrar l'aigua i els adobs "secrets" i, malauradament, les obreres no gaudeixen de la feinada i el plaer de veure créixer les alfàbegues dia a dia (arriben a créixer 3cm/dia). La cura amb què s'atén les alfàbegues, amb el reg, els adobs, el desullat i estant pendent nit i dia dels canvis meteorològics, fa que a Bétera aquestes plantes, que normalment mesuren uns 30-40 cm., assoleixin una alçada de 271 cm. (rècord aconseguit el 2009), un diàmetre de 260 cm i 1.500 kg de pes. Les alfàbegues són espectaculars en frondositat, grandària i perfum "penetrante y perturbador"¹⁷.

¹⁵Antigament s'utilitzaven els corrals del poble com a hort de les alfàbegues, cedits pels veïns o llogats per l'Ajuntament. Des del 1995 l'Ajuntament construí un hort definitiu per al conreu, amb la tecnologia necessària per assegurar i facilitar la millora de les alfàbegues.

¹⁶Com a responsables de l'hort podem recordar a Carmen Bes Martínez, el tio Maties de Llebres, el tio Maximino, el tio Taudoro, la tia Teodora, la tia Esperanza *la Churra*, Manolo Campos *el Morquero*, i, actualment assalariat per l'Ajuntament, Ramon Asensi *Ramonet*. En principi (fins a l'any 1974) eren persones que de tant en tant s'acostaven, supervisaven i aconsellaven a les obreres en la tasca de criar les alfàbegues, i l'any 1974 l'Ajuntament va encomanar a Manolo *el Morquero* el cultiu de les alfàbegues per a la festa i es converteix aquesta figura en *criador d'alfàbegues i responsable de l'hort*.

¹⁷"*Bétera: un pueblo. Apuntes de un pintor*". Discurs d'ingrés en l'Acadèmia de la Cultura Valenciana del pintor Francisco Lozano, 1991.

Finalment la vespra de la festa 16 plantes sortiran en ofrena, es separen per mides similars i es sortegen 8 per a cada obrera fadrina. La resta de plantes es distribuïran pel poble en diferents llocs públics (Ajuntament i edificis públics) i en les portes de les cases d'autoritats, de festers i de persones rellevants de la localitat.

Imatge 65

El fet que les obreres cultivaren les alfàbegues i dedicaren, antigament, tantes hores suposava que necessitaren elements de treball per dur a terme aquesta tasca, com arruixadores (fetes pel llanterner del poble) o cossiets¹⁸ ornamentats que conformaven un element més d'elegància amb el que lluir.

Imatge 66

Imatge 67

Imatge 68

Imatge 69

Les alfàbegues són l'eix de la festa de Bétera i representen l'esforç, el desig i la voluntat de superació. La tradició de conrear alfàbega és tanta que a tots els corrals del poble es crien i mostra de l'afició és que els anys que no hi havia alfàbegues (riuada, plagues) s'han recollit les alfàbegues de la gent del poble que orgullosa veia ofrenar les seues plantes (1949: riuada; 1997: plaga de fongs *fusarium oxysporum* que va destruir la collita).

La vespra de la festa és moment de vestir les alfàbegues. L'hort es converteix en un "formiguer de dones, familiars i amigues de les obreres que adornaran i guarniran les alfàbegues", com assenyala el llibre Nostres Festes i es pot veure a les imatges següents. Les dones que durant tot l'any han estat preparant la festa dediquen vesprades senceres, hores i hores, a preparar, amb destresa i dedicació, però també amb divertiment i ganes, els *paperets* blancs (paper de seda) amb què es guarniran les canyes que decoraran les alfàbegues. Es talla el paper a tires de 5 cm. d'amplària, i aquestes es tallen a turetets fins a la meitat de la tira i d'una amplària de mig centímetre, semblant a un serrell; amb aquestes peces cal rotllar les turetets per a que semblen caragolets o, inclús, una perleta, mitjançant agulles de cap i, aquest paperet, s'enrotllarà al voltant de la canya fent que no es veja quasi separació. També es reuneixen per elaborar les flors (fetes artesanalment de paper crepè i amb tija d'aram) que les coronaran, es munten pètal per pètal envoltant el fil d'aram formant una corol·la d'un capoll de rosa i tres fulletes circumdant el conjunt i es folra la resta del fil d'aram amb paper verd.

¹⁸Com el cost dels cossiets era molt elevat, cada obrera es feia un cossiet i la resta els prestaven obreres d'anys anteriors. A partir de 1974 l'Ajuntament acordà comprar cada anys 6 cossiets i 6 carrets (on es deixa recolzat el cossiet) per a, en tres anys, tindre els 18 que es necessitaven en l'ofrena, per tal d'unificar l'estètica.

El color de les flors és escollit per cada obrera fadrina i serveix per diferenciar les alfàbegues d'una obrera fadrina de les de l'altra.

Imatge 70

Imatge 71

Imatge 72

Imatge 73

Imatge 74

Imatge 75

Imatge 76

Imatge 77

Imatge 78

Imatge 79

Imatge 80

Imatge 81

Imatge 82

Imatge 83

Imatge 84

Imatge 85

Imatge 86

Imatge 87

Imatge 88

Imatge 89

Imatge 90

Imatge 91

La *rodà* comença a les 9h amb l'eixida de l'hort i finalitza al voltant de les 14h amb l'arribada a l'església de la Puríssima Concepció, l'espai on romandran les flairoses alfàbegues ofrenades a la Mare de Déu d'Agost durant totes les festes i on es celebrarà la missa major. Durant tot el recorregut la festa i l'alegria és general, hi ha una pluja de confetis a càrrec dels majorals, ells són els únics que tenen el privilegi de llançar el confeti i

amb aquesta llicència el llancen a l'escot de les xicones i fadrines que xisclen i, sobre tot a aquells que fan cara de poques festes i *"ja saps a què vens!"*, en simbòlic repartiment de gràcies. Amb tot, la rodà és una expressió de llum, color, música, bellesa i perfum.

Les alfàbegues ixen de l'hort, i entraran a l'església, per ordre de pes i mida, de menor a major. Els *coisieters*, portadors i portadores de les alfàbegues, van vestits amb pantaló o falda negra, faixa també negra, espadenyes de careta de cànem amb cintes negres, camisa de flors, segons l'obrera fadrina amb la que col·laboren, i un ventall i un capell de palla que porta escrit el nom de l'obrera i l'any d'obreratge, detall de la seua obrera i record per a altres anys. El llibret de festes del 2003 els defineix així: "són una colla de joves alegres, amants de la festa, amics de les obreres fadrines, que voluntàriament i en grup volen portar les alfàbegues en l'ofrena. El seu treball és dur, les alfàbegues pesen més cada vegada, la calor sufocant, la gent que s'interposa al camí, que a cada moment els fa parar demanant una foto; però la seua il·lusió podrà amb tot, i arribaran bé a l'església."

Imatge 92

Imatge 93

Imatge 94

Imatge 95

Imatge 96

Imatge 97

Imatge 98

Imatge 99

L'ordre de la rodà és el següent, encapçala l'ofrena una parella de tabal i dolçaina que va informant de l'arribada de la festa, després el seguici de la primera obrera fadrina: xiquets i xiquetes amb formentets i alfabetes, les alfàbegues segons mida transportades pels coisieters, i, davant de l'última alfàbega, l'obrera fadrina escoltada per els seus familiars homes (pare, iaies, oncles) i autoritats civils i militars.

Imatge 100

Convé fer un parèntesi en aquesta part de la comitiva i explicar una miqueta, com hem dit, a la rodà participen obreres fadrines i majorals acompanyats per autoritats civils i militars (Bétera té un campament militar), cossieters i familiars de les obreres. Les autoritats civils i militars, amb els majorals, acudeixen de bon matí a casa de l'obra fadrina per acompanyar-la fins a l'hort de les alfàbegues on donarà per començada l'ofrena o rodà. A la porta de l'obra es crea expectació per veure-la (el seu vestit és un secret fins aquell moment) i admirar tots els detalls ja esmentats. En el moment que l'obra ix de sa casa la gent arranca en aplaudiments i en un clima d'admiració i alegria per l'inici de la festa, comença un ritual que significa gratitud: posar un clavell a la solapa de cada acompanyant (abans tots masculins, fet que es conserva dins de la seua "cort familiar", però des de fa alguns anys ja hi ha més regidores que acompanyen l'obra, complint la funció patriarcal de custodiar-la fins que arribe a l'església i la 'reculla' l'obra casada).

Imatge 101

La comitiva acompanya l'obra en tota la rodà custodiant-la, fent-li aire amb ventalls i donant-li aigua per a que el camí siga més fàcil. Després de l'obra fadrina l'alfàbega més gran que li ha pertocat per sorteig i una banda de música (amb la primera una banda convidada, amb la segona, la banda municipal de Bétera que tancarà la desfilada oficial, tot i que darrere dels músics vaja molta gent del poble). El mateix seguici es repeteix amb la segona obra fadrina.

Imatge 102

Imatge 103

Els majorals estaran repartits per tota la desfilada i, com element actiu, dinàmic, colorit, simpàtic i festiu, aniran movent-se per sorprendre a la gent amb una pluja, de vegades torrentosa, de milers de quilos de confeti, encatifant els carrers de la rodà amb el colorit multicolor de les grans quantitats de paperets. I la gent amb ànsies de festa provocarà als majorals amb l'expressió "els majorals que no tiren confeti" amb el que els festers respondran llançant multitud de confetis.

Imatge 104

Imatge 105

Imatge 106

Imatge 107

Imatge 108

Imatge 109

A la rodà pot accedir-hi tothom, respectant als festers, vigilant amb les pesades alfàbegues i ballant al ritme de la música de les bandes. El 1956 fou el primer any del *barrilet* o *tonellet*, es tracta d'un grup de joves (amics de l'obra) que porten un barril, generalment amb vi, per refrescar-se i refrescar a la multitud de gent que participa a la rodà que, com he comentat, pot durar fins 5 hores.

Imatge 110

Imatge 111

Després de la rebuda de les obreres fadrines per part de les casades i el ritual de la mantellina, entren a l'església on les quatre obreres ofrenaran les alfàbegues a la Mare de Déu d'agost i es realitzarà una missa solemne.

2.5 L'aspecte religiós: la Mare de Déu d'Agost (l'Assumpció), Sant Roc i el Gos, els Sants de la Pedra.

Les festivitats actuals formen part del calendari cristià i no es poden entendre ni explicar fugint d'aquest element, tot i que l'espiritualitat cristiana haja variat en essència i/o forma no podem obviar que es segueixen icones i rituals cristians per refermar la pertinença a un grup o col·lectiu, com apuntava Gustau Navarro¹⁹. A Bétera tots els dies de festes, al matí i després del passacarrer de rigor, es celebra missa on acudeixen els majors, que ho desitgen, i les obreres. No obstant s'observa una secularització de l'univers simbòlic popular. Durant les festes es celebra la Mare de Déu d'agost, els Sants de la Pedra i Sant Roc i el gos, però el temps festiu s'ha estirat pel davant i pel darrere (del 12 al 22 d'agost).

L'església catòlica considera la festa de l'assumpció com una de les seues celebracions principals, de les més antigues i solemnes en honor de la Mare de Déu. En el segle VI, a Orient, l'Emperador Maurici reglamentà la festa *Pro Vitibus*²⁰ (15 d'agost) amb un decret, a Occident es va realitzar un segle després. Des d'una òptica litúrgica, i històrica, en l'Edat Mitjana era una de les més importants i solemnes de les celebracions marianes, tant que el segle IX el Papa Nicolau I la situava al nivell de Nadal, Pasqua i Pentecosta i en el segle XII el Papa Silvestre celebrava processons i actes durant diversos dies. Tampoc podem oblidar la forta devoció mariana que professaven alguns reis i reines de la Corona Catalano-Aragonesa, com Jaume I o Pere III, que promogueren la implantació generalitzada en tots els seus territoris entre els que es trobava València.

La Mare de Déu és una de les figures religioses predilectes com a intercessora, sobretot pel seu rol de mare, i les dones trobaran durant molt de temps en la seua imatge un model que cal seguir, a més, l'església es convertirà en l'únic espai públic on les dones podran jugar un cert paper, malgrat ser una institució regida per homes, l'església es feminitzarà, doncs serà un espai on les dones poden recloure's i ser escoltades, és un lloc on poden créixer i fer genealogia femenina, trobant la llibertat que en altres espais se'ls negava. Així s'entén que la devoció mariana estiguera tan estesa i hi haguera confraries femenines com Bétera amb obreres i clavariesses, les quals han donat un protagonisme festiu a les dones impensable en altres llocs.

Imatge 112

La imatge religiosa que es venera, és una mare de déu jacent, no la més estesa (en les seues diferents variants) amb el fill al braç, és a dir la figura patriarcal de relació mare-fill que l'església a transmès i que també és la que des d'un horitzó patriarcal ha arrabassat l'autoritat femenina, materna.

¹⁹Navarro 1994.

²⁰15 d'agost, per a una verema abundant; és un moment de descans agrícola entre la recollida del gra i cereal i la verema, el que ens demostra que el calendari festiu actual no té tan sols origen en el litúrgic cristià, sinó que està també influït pel romà o el jueu entre altres.

El culte als Sants Abdón i Senent, els *Sants de la Pedra*, es va desenvolupar en la Comunitat Valenciana durant el segle XV. Des del segle XVIII a Bétera se'ls declara patrons del poble per esdeveniments que el poble considera miracles, per a que cessara una plaga el 1700 es van acollir sota la seua protecció dels *Sants de la Pedra* amb un vot de festa anual i al 1730 per a que el terme es vera lliure d'una tempesta que estava afectant als pobles veïns. Els clavaris dels Sants de la Pedra, en els inicis de la festa, solien ser agricultors que celebraven els honors als patrons amb una missa solemne i una processó.

Sant Roc va nàixer cap al 1295 en una família noble de Montpeller, era senyor de la vila Jaume II rei de Mallorca i fill de Jaume I. Açò ens fa entendre la ràpida extensió de la devoció cap al sant en les nostres terres, ja que pertanyia a un mateix marc cultural, lingüístic i polític (Navarro 1994) i convé recordar que la conquesta de Jaume I va dur molts occitans a l'alqueria àrab de Bétera. La Llegendà Àurea en assenyala que des de xicotet, Sant Roc, mantenia una actitud piadosa (abstinències, penitències, mortificacions), quan moriren els seus pares vengué tot el seu patrimoni i el repartí entre els pobres, renuncià al títol nobiliari a favor del seu oncle i, prenent hàbit de peregrí, viatjà a Itàlia on la pesta feia estralls. Ell, amb la senyal de la creu, curava als malalts que es trobava però es va contagiar, i per no estendre la malaltia es va retirar a una cova. Miraculosament va aparèixer un gos que a diari li duia aigua i pa, li llepava les nafres i li donava companyia fins que Roc es recuperà. Per aquest fet la iconografia religiosa representa a Sant Roc amb el gos, amb un tros de pa a la boca, al costat. La vida de Sant Roc acabà el 1327 a Montpeller, a la presó, confós per un espia segons la versió oficial, i amb una butlleta que deia *“es fa saber a tota persona amenaçada d'epidèmia que si s'encomana a Sant Roc, se'n podrà lliurar, per la seua intercessió, de contraure la perniciosa malaltia”*. La devoció es va estendre per tot el sud d'Europa i en el segle XV ja estava completament arrelada, com demostren les esglésies, altars i capelles que se li van dedicar²¹. La vida de Sant Roc explica el que va viure i com va fer actes miraculosos però, sobretot, era una lliçó moral que instruïa a la societat²² amb pautes de comportament, és un model que cal seguir tots els qui tenien que actuar en situacions d'epidèmia (nobles, autoritats, religiosos, metges); en la figura del gos podem veure representat el poble: fidel encara que la malaltia estigui envoltant-lo i treballador i servicial a l'amo. Per a Navarro és un cant a la cohesió social, per evitar aldarulls i sembrar les bases per recuperar l'harmonia perduda. La identificació del poble amb el gos explica que en algunes poblacions, com Bétera, es dedique un dia en el que se reconega el seu fidel comportament, per a Bétera també és un dia (17 d'agost, dia el gos²³) després de dos dies farcits d'activitats, religioses i civils, que serveix per descansar, per *fer el gos* on l'activitat festiva es reprendrà a la nit amb la Gran Coetà del Gos.

La utilització de plantes i flors era part de la preparació de l'espai comú per convertir-lo en festiu i sacre, per realitzar una purificació de l'espai lliurant-lo d'olors i guarnint-lo d'altres perfums (com ara amb l'encens) i també una transformació simbòlica de dit espai. Dins d'aquesta explicació podem incloure el fet d'utilitzar les

²¹Vicent Sorribes, rector de Rocafort, recull la creació d'una confraria i la construcció d'una capella dedicades a Sant Roc en el convent del Carme de València el 6 de febrer de 1490. A partir de la gran epidèmia de 1647 es consolida la seua devoció a València (Navarro 1994).

²²En cada època s'ha utilitzat els mitjans a l'abast per fer arribar els missatges a la societat (Edat Mitjana i Edat Moderna: icones, frescos, pintures, escultures, vides de sants...) Les vides de sants eren, a més d'un recull historiogràfic, el mitjà de comunicació de masses de l'església i que li servia per mantenir la cohesió de la comunitat i donar patrons de comportament, sobretot en moments de catàstrofes.

²³«...l'endemà de sant Roc era sant gos, i seguia fent llum a la imatge cantant els goigs i fent oració, dedicats (...) al ca» (Amades 1950)

alfàbegues, plantes oloroses per excel·lència i sense oblidar la possible explicació dels cicles bubònics que es feia a l'inici d'aquest treball. El acollir-se a un patró o fer vots a un sant té, segons Navarro, una certa reminiscència als juraments de fidelitat feudal on s'ofrenava, serveis i béns, a canvi de protecció i favor del senyor. Quan la comunitat ja no té prou amb opcions terrenals per fer front a les èpoques de fam, guerra, pesta, recorre a l'ajuda celestial com una solució per suportar les penes i, així, la Mare de Déu i els sants o santes són agafats com a canals comunicatius amb Déu que els ha de lliurar dels mals. Dins d'aquesta explicació, la iconografia cristiana, i en especial a Bétera, representa la Mare de Déu d'agost com a mare intercessora de llurs fills, els sants de la Pedra en tot el que té que veure amb el camp i sant Roc com a sant especialista en qüestions de pesta i malalties contagioses.

Una de les manifestacions religioses més esteses, especialment amb tot el que té que veure amb els vots i els precs col·lectius, són les processons. Aquest tipus de manifestació no és exclusivament cristiana, sinó que per honrar als senyors també es feien desfilades (retrobem els aspectes feudals), no obstant les processons, pelegrinatges, romeries... han estat plenament assolides pel simbòlic cristià com a metàfora del caminar (seguir un camí per arribar a una meta), de l'ordre que cal seguir, del rol de cadascú dins l'estructura correcta per a que tot el que s'ha desestabilitzat, i ha provocat el problema, torne al seu lloc.

Si ens fixem en les processons podem desxifrar l'estructura que regeix en aquella comunitat, doncs es compleix un *cerimonial* molt rigorós que col·loca a cadascú al lloc que li correspon segons el rol que ocupa en la comunitat. Aquesta reflexió ens du al fet que les processons són jeràrquiques i això evidencia la posició d'uns i d'altres dins el grup, així com la representació no individual sinó col·lectiva que compleix (és una exteriorització pública de la pertinença a un grup: majorals, clavis de sant Roc, obreres, ex obreres). El dia 15 d'agost, a les 20h, es celebra la processó en què ixen les imatges dels Sant de la Pedra, Sant Roc i la Mare de Déu. A aquesta processó van els majorals, les obreres fadrines (amb els sombrillers) i casades (amb els seus marits) les quatre amb un vestit negre de claviressa i les dones que han sigut obreres en altres anys. Una cosa que sorprèn als forasters és el fet que a la processó no participa el poble que espera expectant a les voreres per veure la processó, sense participar, doncs ja ho han fet a l'ofrena del matí i en aquesta ocasió la gent s'apropa al recorregut, s'emplenen els cantons, per poder veure-la i gaudir-ne. El fet que el poble no participe evidencia que, tot i que són part de la festa, ja estan representats amb els festers, no es tracta de que el poble no tinga fe, no es qüestiona aquesta, perquè el que importa és la posició de cadascú en la comunitat i, en agost, els qui estan en les primeres posicions jeràrquiques són els festers. Acabada la processó és moment del coet de luxe.

Imatge 113

Imatge 114

2.6 El ritual de la pólvora.

Per informar que ixen de casa el president dels majorals i les obreres, quan comença i acaba un acte, com a fi de festa la pólvora s'utilitza en les festes de Bétera de formes diferents, però aquestes no són les més vistoses. Desperta (despertada), coetà (coetada), cordà (cordada) són paraules ben conegudes en els pobles valencians. El 1814 naix en la població de Bétera la *cordà*, des d'aquesta data fins al 1830 s'estén per tots els pobles valencians.

Els primers dies de festes el poble comença una important metamorfosi. Portes, finestres, galeries, terrasses, balcons i façanes són cobertes amb planxes de fusta, gàbies de tela de galliner, estructures de protecció, demostració de com el poble està integrat amb la festa traquera i el coet i no importa muntar i desmuntar les proteccions de les cases per evitar danys però al mateix temps, el fet que siguen de filferro dóna a entendre que la gent vol gaudir de l'espectacle de llum, foc, fum i olor que es produirà els propers dies.

Acabada la processó del dia 15 els majorals ixen ràpidament de l'església, es canvien de roba i encenen els coets de luxe en la placeta del Sol molt a prop de l'església, per honrar a la Mare de Déu. És la seua ofrena de foc, llum, color i pólvora. Fins fa pocs anys s'encenia el coet de luxe²⁴ per acompanyar la imatge de la Mare de Déu mentre entrava a l'església i com a fi de la processó, però l'anterior rector va decidir que la imatge entrara abans del coet per protegir-la de possibles danys que, d'altra banda, mai s'havien produït. Les coetades de luxe sorgiren com a prelude d'espectacles pirotècnics i a Bétera anuncia la cordà que té lloc poques hores després.

Imatge 115

Imatge 116

Imatge 117

Imatge 118

La cordà de Bétera defineix el sentit del coet en la seua essència, doncs respecta la tradició més antiga del foc valencià i, a més, és una de les més espectaculars. Es tracta d'una cordà plana, a 3 metres d'alçada, que comença amb una traca (subjectada amb pilones de ferro i formigó), baixa per un carrer paral·lel al carrer per on pujarà la part ràpida de la cordà, va marcada en trams amb espoletes-metxes de retenció per mesurar el temps del foc i l'encesa dels coets, que cauen a terra conforme es cremen, és el que genera un efecte *increscendo*, en el final de la cordà hi ha una segona corda en paral·lel per oferir major intensitat. Es fan servir femelletes, masclets i cuetons. S'engega des del balcó de l'Ajuntament, una obrera fadrina dóna foc a una traca que encendrà un cartell de foc de color amb el rètol MAJORALS i l'any de la festa; l'altra obrera fadrina encendrà la traca que donarà foc a la cordà. Actualment aquesta cordà és d'uns 300 metres, més els 500 de traca que li donen foc. A finals dels anys 50 es va introduir el coet de cartró, abans es feien manualment amb canya recoberta de corda i eren més cars que els de cartró.

²⁴ Es tracta d'un coet amb eixides que fa foc de colors i es dispara en posició vertical, generalment formant un angle amb el terra.

Sota la cordà, quan no hi ha perill s'amuntona la gent, més tard quan el foc està a prop tan sols els qui van equipats per estar-hi juguen amb els coets, amb la pólvora, agafant-los, *l'empomà*, els aguanten una estona a la mà i el llancen, *l'ofereixen*, als presents. L'espectacle dura uns 20 minuts. El moment àlgid és quan els coets cauen de la corda i les espurnes de foc ho envolten tot amb els coets xiulant al voltant dels participants.

Imatge 119

Imatge 120

Imatge 121

Imatge 122

Imatge 123

Imatge 124

En aquesta explicació no podem deixar de remarcar la importància que els coets tenen per a la gent del poble i el gust per la pólvora que es respira, i quina millor forma d'expressar-ho que amb una imatge en què es veuen els sopars al carrer, típics de les nits de festes, com uns moments de germanor amb els veïns i què, en el cas dels qui viuen al carrer on es munta la cordà, sopen amb tota la tranquil·litat davall de milers de coets (que encara estan manipulant els pirotècnics) i sobra dir que mai ha hagut cap incident en aquests moments.

Imatge 125

Després de la cordà, tan sols mitja hora per fugir, resguardar-se o preparar-se per la coetà que recorrerà durant tota la nit (fins les 6 de la matinada i sense pausa) tots els carrers del poble autoritzats²⁵ i, amb major esplendor els dels festers i festeres, com a mostra de la passió al coet que té el poble i que se sent en molts quilòmetres de distància. Cap als anys 1960-70 les quadrilles de *majorals* d'altres anys i de joves del poble es van animar a tirar coets també la nit del 15 d'agost, per la disminució del cost dels mateixos i va nàixer la *coetà* tal i com la coneguem actualment: esplendor d'espurnes, soroll i olor a pólvora per tot el poble. Els majorals

²⁵Des del 2000 es restringeixen els carrers del poble on es poden llançar coets, és a dir que no siguem molt estrets, tinguen un edifici públic o de rellevància, siguem una via d'eixida dels cossos especials (ambulàncies, policia, bombers), ni estiguen a prop de zones verdes. En total conformem quatre zones diferenciades. Convé també explicar que per a participar cal inscriure's en l'Ajuntament que facilitarà els documents acreditatius, l'assegurança individual, el plànol de carrers autoritzats i els braçalets identificadors que cal dur durant tota la nit. Els coets que llancen van a càrrec de cadascú (generalment borratxos llargs i curts i femelletes).

van passejant pel poble llançant coets, fent muntonets, gaudint del foc i fent parades als carrers de les obreres, on llançaran coets borratxos com a ofrena de foc, llum i pólvora a les seues festes. És un deambular amb els caixons plens de coets fins l'eixida del sol. Els carrers estan deserts, però darrere de les proteccions de finestres i balcons el poble mira l'espectacle. Els tiradors es converteixen en l'*autoritat*, prenen els carrers amb els sons dels coets i els trons en un ritu espiritual de renovació (a València el foc, la pólvora, és símbol de renaixença), és també una forma de desfogament.

“Els coets corren dibuixant sobre fronteres i carrers formes laberíntiques. Un conciliàbul singular, en les ombres de la nit, uns rellamps increïbles. Una nit, la més especial, tots els fills de Bétera tenen bula per ratllar fronteres i carrers. És una vocació fascinant. La pólvora enardeix, com en els rituals primitius, la vibració d'este poble. I en eixa nit, en la comba misteriosa del dia que acaba i el dia que naix, queda un silenci màgic solament alterat per la melodia d'unes albaides que venen de lluny, del pulmó, la gola i el cor increïbles del Xiquet de Bétera”.²⁶

En la cordà i en la coetà de després (i també els majorals en la coetà del gos) tots els que llancen coets, es vesteixen d'una forma determinada per protegir-se del foc. Casc integral, guants i botes de protecció, un coll i un *mono* d'una sola peça (com els de treball o els dels mecànics) amb diverses capes de roba a sota i totes les peces unides amb cinta americana, per prevenir que un coet per les obertures.

Imatge 126

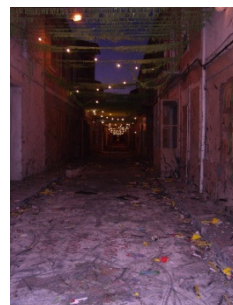

Imatge 127

Imatge 128

L'endemà els carrers són una estora de coets i les façanes estan pintades amb ratlles negres records de pólvora, cap a les 7h les dones ixen al carrer per desdejunar amb els que han estat tirant coets i, després, netejar-ho tot (hui en dia col·labora també el servei de neteja municipal) i al mig dia el poble està com si no haguera passat res.

Imatge 129

Imatge 130

La *Gran Coetà del Gos* es celebra el dia del gos, 17 d'agost, en ella participen exclusivament els majorals i té una durada de 30-40 minuts. Es llancen uns 30.000 coets borratxos pràcticament a la vegada, o al menys controlant que no hi haja moltes parades, que es van agafant del caixó que cada majoral té al seu abast, el més espectacular és la denominada *estrella*, un muntonet de coets en forma d'estrella que esclaten tots en uns segons i serveix per tancar la festa de la pólvora. La coetà del gos és el *premi* als festers, per alguns denominada l'apoteosi final del foc, per tot el temps dedicat a la festa. Des del 2008 la zona on es llança la

²⁶“Bétera: un pueblo. Apuntes de un pintor”. Discurs d'ingrés en l'Acadèmia de la Cultura Valenciana del pintor Francisco Lozano, 1991.

coetà del gos està acotada per unes tanques verticals (es poden veure a les imatges següents) que ha suscitat crítiques, però tampoc es pot oblidar guardar la seguretat necessària.

Imatge 131

Imatge 132

Imatge 133

Imatge 134

Imatge 135

Imatge 136

És tanta la tradició i el gust per la pólvora que el dia el gos, moments abans de la coetà, es realitza la cordà infantil que es tracta d'una cordà reduïda i amb coets xicotets, d'uns 20 metres de llargària. Cap nen o nena entra al recinte habilitat sense comprovar que compleix les normes de protecció i en tot moment està supervisat per pirotècnics especialitzats.

Per la gent de Bétera, aquestes manifestacions pirotècniques es viuen amb intensitat i són ofrena i joc i, sobretot, són expressió de la cultura, que es repeteix a la totalitat de pobles de la geografia valenciana on no es pot trobar cap festa on no hi haja algun tipus de manifestació pirotècnica. M'atrevisc a assenyalar que allò que més agrada de la pólvora és el risc que comporta i l'emoció que això suposa.

2.7 La vuitava, el final com a inici, símbol del comiat i la nova festa.

Amb la màxima *Tots els sants tenen vuitava* podem descriure el 22 d'agost, la vuitava del dia gran com a final de la festa però inici de la mateixa. Després de missa, cap al migdia de qualsevol 22 d'agost, obreres i majorals criden a la porta de la dona escollida i, entre confeti, alegria, il·lusió, llàgrimes, besos, aplaudiments, esperança, traques, música i sentiment es lliura la *butlleta* o *bolleta*. Les quatre obreres de l'any en curs escriuen en la rectoria, davant el rector, el nom de l'obrero que es vol com a successora per l'any vinent en aquest paperet denominat butlleta, tan enrotllat que sembla un cigarret, i, amb el consentiment del rector, es lliura a l'interessada. Aquesta dona que rep la butlleta ha d'acceptar-la, en cas contrari l'obrero actual tindrà que anar a l'església a fer una altra butlleta. En definitiva la butlleta és el títol d'*Obrero de la Mare de Déu d'Agost*. Aquest acte es realitza quatre vegades i seguint un ordre meticulós: primera obrera fadrina, segona obrera fadrina, primera casada i segona obrera casada. Quan s'escull una obrera els majorals *marquen* la casa de la dona escollida amb molt de confeti, per donar a conèixer al poble que en aquella casa es farà festa. L'agafen dels braços i continua el passacarrer fins la casa de la propera escollida. En aquest acte la gent del

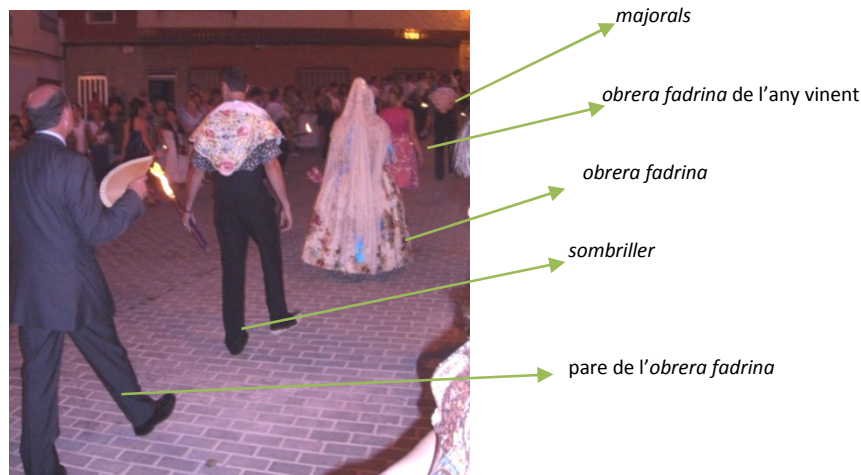
poble es va unint, per tal de conèixer qui serà l'escollida i per viure els últims moments de festa amb els festers actuals i els primers minuts de la festa de l'any vinent.

Imatge 137

Si la butlleta no és acceptada es continua amb la següent obrera per tal de no allargar l'acte més del necessari, però al finalitzar amb la segona obrera casada, cal anar a l'església per confeccionar una nova butlleta en nom de l'obrero que no ha nomenat successora i continuar amb el passacarrer. En el cas que la segona butlleta tampoc fos acceptada quedaria pendent aquest lloc fins que sorgira alguna voluntària (fet que ha ocorregut en algunes ocasions). No obstant la gent gran del poble assegura que existeix una llista a l'església amb dones i joves que estarien disposades per fer la festa. Aquestes dones escollides, per les obreres i per ser obreres, representaran amb responsabilitat durant tot l'any fins el 22 d'agost vinent a Bétera essent protagonistes de la propera festa.

A les vuit de la vesprada se celebra la *processó de la vuitava*, com comiat de la Mare de Déu i de Sant Roc. En ella les obreres fadrines aniran amb el vestit d'obrero que lluiran el dia 15, amb pintes i mantellina tot el dia 22 (passacarrers i lliurament de butlletes inclosos) i les obreres casades vestiran de negre amb mantellina negra. La processó segueix el següent ordre: grup de tabals i dolçaines, clavaris i clavariesses de Sant Roc, Sant Roc, els majorals de l'any en curs, les obreres fadrines amb l'obrero de l'any vinent davant, en categoria de presentació, el *sombriller* darrere i després el seu pare, les obreres casades, amb el seu marit darrere, l'autoritat eclesiàstica, la corporació municipal i militar i la imatge de la Mare de Déu seguida per la Banda del Centre Artístic Municipal de Bétera. Els festers aniran en dos fileres paral·leles. Al igual que en la processó del dia 15 la resta del poble acudeix a veure-la, però no participa activament.

Imatge 138

Finalitzada la processó el rector nomena les noves obreres i es dóna per finalitzada la part religiosa de la festa amb un besa-peus a la Mare de Déu. Els majorals i la corporació municipal acompanya les obreres per ordre: primera obrera fadrina, primera obrera casada, segona obrera fadrina i segona obrera casada, per fer el comiat. Es tracta d'un emotiu acte on, acompanyats per la música de la xaranga (que els ha acompanyat durant totes les festes), i sense apagar les torxes que han fet servir durant la processó, al arribar a la casa de cada obrera passen un a un per acomiadar-se d'ella, seguits per la resta d'obreres (en el cas de les fadrines, la darrera festera en acomiadar-se serà la seua obrera casada) entre aplaudiments dels veïns i amics i records dels moments viscuts que es tradueixen en sentides abraçades i llàgrimes emotives (de pesar, alegria i cansament), després del comiat de l'obrero i de tota la família i quan cada obrera està en sa casa és el torn del president del majorals.

Imatge 139

Imatge 140

Imatge 141

Les festes d'agost són especials per tot el poble, els que viuen fora la resta de l'any, els que en algun moment han viscut en el poble, els que en són residents, viuen les festes com un moment important i intens de l'any i la vuitava és el colofó per tota la comunitat, és un *cap d'any*, un abans i un després, per la simbologia de l'acabament i el començament amb el relleu.

III. CONCLUSIONS

A la introducció comentava que veia la festa de les alfàbegues com masculista i encara que no podia deixar d'estimar-la, és cert que no suportava alguns actes o característiques concretes. Mitjançant els estudis de la diferència sexual he comprés que hi ha un ordre simbòlic femení, el matern, i que hi ha horitzons masculins i femenins i això és el que he intentat expressar en la descripció anterior dels aspectes més rellevants de la festa. Sé que he deixat moltes coses sense explicar, algunes conscientment perquè no tenien cabuda en aquest espai i d'altres probablement pel meu desconeixement.

Pot ser conèixer els orígens d'una festa no serveix per entendre-la, però per a mi, fins als temps que m'he remés, m'ha servit per trobar un llegat femení i una correlació de fets que, sens dubte, corrobora que l'ordre simbòlic femení està present en la festivitat de les alfàbegues. Cada element, cada aspecte de la festa és, per separat, un concepte amb contingut i significat suficient per cada persona del poble, perquè cadascun forma part del ritual i és protagonista de la cultura viva del poble.

Per tal de recuperar què hi ha d'ordre simbòlic de la mare cal rellegir la història, la cultura i la tradició, des d'un punt de vista femení, des de la transcendència i intentant construir noves imatges, pròpies i no

imposades. Cal repensar-ho des de l'experiència d'un mateix, partint de sí, en el meu cas partint també de l'experiència de ma mare, doncs ella ha viscut la festa des de dins i amb ella he entrat en el llenguatge de les alfàbegues.

Les festes són canviabls i dinàmiques, no estan ancorades en un ambient estàtic sinó que reflecteixen una part de la societat que les viu, són la seua reproducció i, d'aquesta manera, varien i muden seguint el ritme social de la seua comunitat. Les festes i els espais comunals en què tenen lloc poden considerar-se com un laboratori de la societat en el que es poden observar les característiques de dita societat i fer estudis sociològics.

La festa és excés contra l'orde establert, una imatge clara és la que he descrit de la gent participant en la rodà, sovint amb alts graus d'alcohol en sang, cridant *tota la culpa la té l'Ajuntament*, així els participants en la rodà (cossieters i tot el que s'apropa a la festa) són part d'un conjunt rebel que crida com a representació de que l'ordre no permet sinó que ordena i que en aquell moment és en el qual el jovent s'hi pot encarar i viure la festa com a ésser inhibit i lliure; també els majorals són elements distorsionadors de la solemnitat de l'acte llançant confeti a tothom; i els actes pirotècnics introdueixen al poble en un estat caòtic com signes diacrítics que precedeixen l'ordre, un ordre que està representat en l'acte de la posada de la mantellina, simbolisme de l'acatament i retorn a l'ordre després dels moments de descontrol i xivarri que s'han viscut les hores precedents en la rodà. Des de l'antropologia es podria assenyalar com una vivència social i ritual del caos, en el cas de Bétera no es redueix a un espectacle, sinó que aquesta vivència és participativa, introduint-se en el ritual, i grupal doncs participa tot el poble congregat.

La festa és cultura popular que es transmet tradicionalment per via oral, encara que la llegenda que ens explicaven siga un mite crea cohesió grupal, està present en la memòria col·lectiva del poble i es transmet oralment generació rere generació. Les tradicions que es transmeten són fonts d'identitat personal, donen sentit de pertinença i possibiliten la cohesió de la comunitat. Aquesta cultura popular s'aprèn mitjançant la participació ja que tot i no ser fester o festera la gent del poble participa activament adornant el carrer (des del 22 d'agost s'escolta 'tinc obrera al carrer' que suposa que aquella persona estarà de festa, però sobretot que tindrà molta feina per davant), fent orelletes, acompanyant les obreres, col·laborant en el finançament de la festa...

Les festes es viuen en col·lectivitat i són importants per a la identitat i la vida social. Amb elles s'intensifica la comunicació social i l'intercanvi de valors, hi ha un major contacte entre individus i grups, es produeix una major incidència i freqüència de les interaccions. Açò és el conjunt de relacions socials específiques que generen la festa i al mateix temps són generades per la festa. La festa es caracteritza per un tipus d'interacció concreta, per qui les organitza i qui participa en elles i, sobretot, per les formes particulars de relació que s'estableixen: el beneficiós comareig, la bellesa del "entre-mujeres", el veïnat, en definitiva el contacte directe i els vincles que se creen de pertinença al grup, a la comunitat, donant prioritat a les relacions amb altres dones.

La festa de Bétera és un ritual projectat cap a l'exterior que expressa la identitat local. Implica a tota la ciutat i reflecteix la identitat ètnica que expressa l'especificitat beterana, sobretot amb les obreres (vestits, pintes, forma de pentinar el cabell autòctons). En els pobles del voltant se'ns coneix com *bufons* i la gent gran diu que les festes tenen molt a veure en aquest renom perquè les famílies inverteixen tot el que tenen, i el que

no, en la festa i exemple clar és la política de portes obertes amb que ofrenaran a qui s'aprove a veure a l'obra (fadrina o casada), com a caps de festa, acollidores, que són.

Seguint aquesta projecció, les festes de les alfàbegues es componen de l'adorn exterior que ambienta la celebració, l'embelliment de carrers i l'adorn personal. El màxim esplendor s'observa amb els carrers engalanats, gràcies a l'esforç de tothom, de fet fins els anys 80 del segle XX tots els carrers que estaven interessats, encara que no tingueren fester o festera, s'adornaven a càrrec del veïnat i, mostra de com d'arrelada estava aquesta tasca és que l'Ajuntament feia un 'concurs de carrers' amb un premi econòmic que s'utilitzava pel dinar o sopar de fi de festa. Avui en dia és més complicat adornar-los perquè ha augmentat la població i hi ha més vehicles que, al tallar els carrers durant uns dies, no tenen possibilitats de circular i es generen problemes, per això es va perdre aquesta tradició que encara, i que dure molts anys per l'efecte de germanor que provoca en el veïnat, es manté als carrers d'obreres i majorals.

Com són festes de carrer, del poble, la gent gaudeix del resultat i forma part del procés establint-se simbòlicament una identitat mitjançant la pràctica festiva. Amb les festes s'afirma la diferència i identitat del veïnat, però també la seua unitat. El veïnat es converteix en el primer subjecte celebrant, al ser el subjecte immediat (com ja he dit): forma part de la provisió de finançament, és subjecte actiu amb la participació en la rodà i altres actes, fa complits a les obreres, ornamenta els carrers i les alfàbegues i, sobretot, es fa veïnat, és a dir s'intensifiquen les relacions socials. Les alfàbegues són un mitjà per afirmar la identitat veïnal.

No es tracta de trobar dicotomies o oposicions entre el rol femení i el rol masculí en les festes de Bétera, sinó d'explicar-ho i amb la descripció arribar a un cercle de mediació femenina. El que no podem obviar és que els rols que ocupen unes i altres en l'espai festiu queda en l'imaginari comú i aquesta percepció es pot extrapolar als rols que dones i homes tenim en la societat. L'àmbit festiu pertany a l'ordre simbòlic. La construcció social de la vida quotidiana incideix en la construcció social simbòlica de la festa i al contrari. L'univers simbòlic és el lloc i medi mitjançant el qual les persones intentem comprendre'ns i projectar-nos. La realitat es configura i s'entén mitjançant signes, si aquests els han construït altres i en contraposició a nosaltres no els entenem, no els considerem propis sinó estranys, i entrem en el denominat "desordre simbòlic" (Rivera Garretas 2003), que ens fa separar-nos d'allò matern i repetir un discurs on no té cabuda la nostra experiència, i per comprendre aquest desordre cal tenir en compte els codis i el funcionament de l'ordre patriarcal.

S'observa una divisió sexual: obreres-majorals; elles fadrines o casades (l'actual rector, entre altres coses, impedeix a les dones separades o divorciades ser obreres casades, quan antigament les casades eren inclús vídues), ells no importa l'estat civil; elles mantindran la tranquil·litat, l'ordre, ells són desordre i se'ls anima a ser-ho. Però hi ha una combinació perfecta entre la delicadesa de les obreres, clarament representada amb *la volteta i el peuet* quasi amb aire de dansa, i la gresca que armen els majorals tirant confeti a tots els que s'apropen a la rodà.

Els majorals són una comissió formal que organitza la festa al llarg de dos anys i açò dona major rellevància social a les festes. Es constitueixen en comunitat de relacions, fan juntes periòdiques i s'organitzen per funcionar com un grup amb una enèrgica vida interna. També és important el suport popular, principalment expressat en la col·laboració econòmica a la festa i en l'expectació i animació que es genera durant tot el període festiu. Els majorals estableixen un sistema d'obtenció de recursos i de gestió de les actuacions i espectacles que faran que tot el poble tinga unes bones festes.

L'economia de la festa respon a un model d'intercanvi i els majorals reben suport econòmic de diferents àmbits, institucional: la presentació (moderador, actuació musical) és a càrrec de l'Ajuntament; aportació dels participants: la gent del poble col·labora pagant quotes tot l'any per ajudar a la festa i aquesta col·laboració s'intercanvia per les entrades d'accés al recinte de l'albereda on es realitzen totes les actuacions musicals, no obstant aquest emplaçament està a l'aire lliure el que fa que la gent que no ha pogut contribuir pugui també gaudir de la festa; també es ven tot tipus d'objectes (llibrets, alfàbegues, banderetes, clauers); subvencions: els comerços del poble col·laboren amb l'adquisició d'espais publicitaris en el llibret de festes, al barracó dels majorals, samarretes...

La pólvora, de la que tant gaudeix el poble, és un símbol masculí descrit a la perfecció en el següent fragment: "hacer uso indiscriminado del disparo de petardos y desarrollar un arte complejo del ruido y el color pirotécnico, gozar con la rivalidad de las territorialidades vecinales, no pueden ser elementos ajenos o superficiales a la propia constitución de la sociedad valenciana" (Ariño 1992).

Una imatge curiosa donen els majorals (que en la rodà són elements de distorsió, creen xivarri i trenquen la solemnitat de l'acte) quan cada dia al matí i a la nit es reuneixen a la casa del president dels majorals i van a recollir a les obreres (primera obrera casada i primera obrera fadrina, perquè si no va la casada la fadrina no ix de casa i el mateix amb la segona parella de festeres) per complir amb l'agenda d'actes i caminen, amb la xaranga darrere informant al poble que venen els festers, tots alineats i organitzats, semblant un escamot.

Els majorals estan dins d'un ordre basat en el mercat, en els diners, mentre que les obreres es signifiquen amb una relació sense fi, una relació d'amor, gratitud i confiança entre elles.

Les obreres fadrines ensenyen a tothom les seues qualitats i 'mostren l'estatus familiar' amb la riquesa d'ornaments i vestits. Antigament la despesa que feia la família de l'obrero fadrina es compensava amb el fet que aquella faria servir el vestit d'obrero per al seu casament²⁷ i la resta de vestits serien part de l'aixovar. Actualment l'ús dels vestits (una vintena per cobrir tots els actes previstos) té un ús més restringit i es limita a les festes, però no podem obviar que els vestits de les obreres simbolitzen, formen part del simbòlic.

L'obrero fadrina és més que un objecte estètic. És la representació del plaer de ser cos, de la bellesa del cos femení, que encarna vida, és mediació femenina. El seu adorn no és salaç, no és frívol, al contrari és expressió, és simbolisme, és significat. El vestir l'obrero és un ritual, en el que tan sols participen les dones més properes a la fadrina, i la persona que ha elaborat el preat vestit. És ser lliure, ser dona, és la representació de ser dona, de ser l'obra materna i amor a aquesta obra.

Tampoc podem oblidar l'obrero casada que, seguint els indicadors patriarcal, com a dona casada no té necessitat de lluir-se (relacionat amb la seducció masculina), això ha canviat i l'adorn femení també es fa visible en les casades. És el resultat del plaer de veure's adornada, de sentir-se bé, de demostrar l'amor al seu cos com obra materna i herència femenina dins de la llibertat de cadascuna.

L'obrero fadrina tan sols fa un acte sola, la rodà, que en definitiva és el més important i, al final del seu recorregut es troba amb la seua obrero casada, fet que recorda un ritu de pas: la fadrina farà el recorregut sola (tot i la companyia dels familiars homes, amics i amigues i dels majorals) envoltada de festa, però sempre mantenint el seu paper, és el repte de superar el camí on al final es retrobarà amb la seua *mare*, l'obrero

²⁷Darrerament tan sols es recorda una obrero madrina que va celebrar el seu casament amb el vestit d'obrero, precisament el dia de la vuitava, és a dir, després de presentar la seua successora per l'obreratge de l'any vinent i encara envoltada d'alfàbegues.

casada, que amb una abraçada li donarà l'enhorabona i la benvinguda al món dels adults. Sembla que la casada li haja dit la frase de Diana Sartori "actúa siempre como si yo pudiera estar presente" i el final de la rodà siga la confirmació de que aquesta frase s'haja fet palesa en tots els seus sentits. La relació obrera fadrina i obrera casada és de dependència, en el ritual de la rodà la fadrina depèn de la casada per acabar el seu recorregut, sense la mantellina no podrà entrar a l'església i el seu camí estarà incomplet.

Amb el maternatge simbòlic, l'obrero casada col·loca sobre les pintes de l'obrero fadrina la llarga mantellina de blonda blanca, amb això es fa palès el servilisme, fins i tot una certa passivitat, que es manifesta durant tot el ritual fester, però sobretot és una comunicació, una mediació per compartir amb la fadrina la seua experiència en el món (partint de sí mateixa, del seu cos, perquè a més ella ha estat abans, fou abans) i es fa evident la capacitat femenina de ser dos. La mediació femenina, encara que amb una mare que substitueix la pròpia, posa en relació el vincle de la mare i capacita per aconseguir llibertat; per part de la fadrina és una acció de gràcies per l'acompanyament, és transfons de la relació originària femenina, és aprendre el llenguatge de la mare.

Aquest acte simbòlic, viscut per dues dones, no és un acte individual, intervé en les relacions femenines compartint el fet de crear, i és viscut i sentit per totes les dones presents. Podríem reconèixer en l'acte pràctiques de creació i recreació de la vida i la convivència humana, que transmeten i fan ordre simbòlic de la mare fent possible el vindre al món y mantenir la vida. Són models d'identitat i d'identificació en què tota dona es pot reconèixer. És un ordre corporal, amorós, matern que preveu la multiplicitat, l'alteritat i l'encarnació del subjecte en un cos sexual. És una relació de confiança, d'intercanvi i també passió.

L'amor a la mare, saber estimar-la que és també saber estimar-se, és el que fa ordre simbòlic, la trobada a les portes de l'església és un desig de trobar-se mare i filla. La casada, en categoria de mare substituïda, l'entén, la protegeix i es comunica amb ella, per la fadrina és un estat de felicitat. La relació entre l'obrero fadrina i l'obrero casada és una història d'amor, un contracte d'amor, sempre seran una per altra, la meua mare quan parla de la senyora que fou obrera casada amb ella diu "la meua obrera casada". Com deia A. Rich referint-se a la relació primera amb la mare "duem la senyal d'aquesta experiència durant tota la vida, fins la mort", manca saber si l'obrero fadrina serà capaç d'utilitzar l'experiència que li transmet la casada, d'entendre la relació de dependència, de reconèixer-li autoritat, de considerar-la com una medidora amb allò real, si entrarà en un cercle virtuós. El que cal preguntar-se és si la imatge de substitució de la mare, amb l'obrero casada, dóna restitució a la mare. Jo crec que sí, que és el seu fi, la meta a aconseguir i que amb ella es fa circular autoritat femenina i reconeixement que fa que aparega el simbòlic original i juntament amb el partir de sí es poden definir les relacions dels espais de dones, ja que el nucli de l'ordre simbòlic de la mare està en la relació mare-filla.

En l'ordre patriarcal la relació mare-filla no es té en compte, com si no existira, però les festes de Bétera no són patriarcales en tots els aspectes (segurament perquè el patriarcat mai va ocupar tota la realitat²⁸), doncs sí que reconeix la relació mare-filla com elemental, i el reconeixement i la relació d'amor (que forma part de l'ordre simbòlic) cap a la mare denota que no hi ha matricidi.

Pel que fa a les alfàbegues, tot i que ja no les conreen perquè en la societat actual les dones estan més ocupades, el temps és molt més reduït, i no poden fer-se càrrec d'aquesta tasca, l'alfàbega és tradició i

²⁸I per això cal recuperar tots els focus d'ordre simbòlic femení, per retornar-los al seu lloc i el primer pas és identificar-los i descriure'ls.

projecció de l'esforç de cuidar-la, és color verd esperança, és fer que creixa fins al màxim, és voluntat i desig d'agradar i donar-se en plenitud i és un símbol femení, doncs les dones podem crear vida. La genealogia materna, els sabers de les dones, les formes de relació en la societat femenina, els sentiments... tots són subjectius i experimentals i situen allò personal i afectiu en un lloc central.

Davant el fet que tots els participants tinguen el seu rol i lloc marcat a la rodà (i en la resta d'actes programats) s'entén que la seqüència ritual està profundament formalitzada i mostra d'això és la normativa en forma d'ordenança que està a l'annex 5.4. Els ritus comporten un ordre establert que té un significat per la comunitat i pot esdevenir immodificable per part dels membres de dita comunitat. Davant açò ens preguntem si la tradició, les corrents tradicionalistes, pot impedir que les dones puguen realitzar altres rols de la festa de les alfàbegues? És positiu que les dones continuen, *tan sols*, com a obreres? Seria lògic en el segle XXI que les dones pogueren ser majorals? O realment caldria qüestionar-se si és un fet rellevant per la vida d'una dona el poder ser majorala? Va haver un intent d'un grup de dones que, ja fa uns anys, intentà accedir al lloc dels majorals, però el poble i les institucions ho van impedir. Si algun dia es donara aquest cas, el més important seria que les dones feren de majorals sense reduir-se ni intercanviar-se pels homes, sense deixar de ser dones, sense perdre la diferència de ser dona i tenint un lloc per aquesta diferència. Actualment a l'ordenança esmentada (article 6) no apareix que els majorals hagen de ser homes, però tampoc dones, simplement es refereix a un grup de joves, clar que es sobreentén... Les diferents parts de la cultura moderna no canvien a la mateixa velocitat (Ogburn 1974) és la hipòtesis del retràs cultural, el canvi no és un fenomen homogeni i global, sinó que es combina amb resistències i tensions. És llavors, una primera aproximació al canvi o bé que les dones comprenem que l'ordre simbòlic femení es reproduceix en la relació de les obreres i, per tant, per assolir la igualtat no ens cal fer el mateix que els homes (majorals) sinó que el més important per ser lliures és reconèixer l'autoritat femenina, la relació que es produeix, el retrobament amb els sabers femenins i la creació-continuitat d'una genealogia femenina. Amb els dos rols, amb l'asimetria, es complementa la festa de les alfàbegues que no s'entendria un sense l'altre: majorals i obreres són necessaris per la continuïtat de la festa, és la representació del goig de la diferència de ser dona i ser home.

El terme *tradicionalista*, la tradició, que tants recels em produïa, reflexa el tarannà de la col·lectivitat davant d'un procés històric, és a dir que davant (però també juntament a) la innovació generalitzada que vivim amb la globalització, existeix una reafirmació defensiva de la simbologia tradicional, convertint-la en estereotips idealitzats que en ocasions poden no estar massa connectats amb una reconstrucció històrica rigorosa del passat que s'intenta protegir. Per això crec que cal investigar més, demanar a les persones que foren obreres antigament, per descobrir el màxim d'aquella relació especial que ha arribat als nostres dies però que es pot veure coberta per altres manifestacions i perdre la importància que per totes les dones, i en especial les dones de Bétera, pot tindre.

IV. BIBLIOGRAFIA

- AAVV, *Temari curs 2008-09: La pràctica de la diferència. Màster en estudis de la diferència sexual*, Duoda, 2009.
- Amades, Joan, *Costumari català. El curs de l'any*, Salvat editores, Barcelona, 1985 (1a ed. 1950).
- Arazo Ballester, M. Angeles, *Nuestras Fiestas, Nostres Festes*, Vicent Garcia ed., València, 1980.
- Ariño Villarroya, Antonio, *La ciudad ritual. La fiesta de las Fallas*, Antrhopos, Barcelona, 1992.
- Asensi Ramon, Ramon, *L'ofrena de les alfàbegues, un ritu mil·lenari*, «Bétera: la festa de les alfàbegues al segle XX» (agost 2001), pp. 198-208.
- Badia Marin, Vicent, *Bétera, mi pueblo*, Impremta Marí Montañana, València, 1955.
- Berger, P, *El dosel sagrado. Elementos para una sociología de la religión*, Amorrortu, Buenos Aires, 1969.
- Brenan, Gerald, *Al sur de Granada*, Tusquets, Barcelona, 1999 (1a ed. 1957).
- Cigarini, Lia, *La autoridad femenina*, «Duoda Revista de estudios Feminisras 7» (1994) pp. 55-82.
- Domenech Palau, M. Amparo, *Bétera, un poble per a tots*, Ajuntament de Bétera, València, 1998.
- Frazer, James George, *La rama dorada: magia y religión*, FCE, Madrid, 2005.
- Institut d'estudis catalans, *Diccionari de la llengua catalana*, Edicions 62, Barcelona, 1995.
- Licerias Ferreres, M.Victoria, *Indumentaria valenciana. Siglos XVIII-XIX: de dentro afuera, de arriba abajo*, Ed. F. Domenech, Valencia, 1991.
- Lozano Sanchís, Francisco, *Bétera: un pueblo: Apuntes de un pintor*. Discurs d'ingrés en l'Acadèmia de la Cultura Valenciana del pintor Francisco Lozano, llegit el 26 de febrer de 1991. Publicat en la web del pintor (www.franciscolozano.es), 1991.
- *Llibre de Sent Soví s.XIV*, Barcino, Barcelona, 2006.
- LV, *La fiesta de las albahacas en Bétera*, «La Vanguardia» (17 agost 1934), pp. 3.
- Malboysson, Enrique, *Festa de les Alfàbegues*, «Revista Estampa. Revista gráfica y literaria de la actualidad española y mundial» (26 agost 1930).
- Malboysson, Enrique, *La "Festa de les Alfàbegues" de Bétera una de las más bellas tradiciones valencianas*, «Revista Valencia Atracción» (1931).
- Murano, Luisa, *El orden simbólico de la madre*, Madrid, horas y Horas, 1994 (original de 1991).
- Navarro i Barba, Gustau, *La Mare de Déu d'agost, Sant Roc i Sant Gos. El reflex dels cicles pestífers en el calendari festiu (Arenys de Mar i Bétera com a exemples)*. Ms. B-180. CDRCTP, Barcelona, 1994.
- Obreres i Majorals, *Llibrets festes de Bétera*, 1962, 1965, 1967, 1980 a 2004, 2006, 2008 i 2009.
- Ogburn, *La hipòtesis del retraso cultural*, en Etzioni, A. i E, *Los cambios sociales. Fuentes, tipos y consecuencias*, FCE, México, 1974.
- Rivera Garretas, M. Milagros, *El fraude de la igualdad. Los grandes desafíos del feminismo hoy*, Planeta, Barcelona, 1997.
- Rivera Garretas, M. Milagros, *Nombrar el mundo en femenino. Pensamiento de las mujeres y teoría feminista*, Icaria, Barcelona, 1994.
- Roig, Jaume, *L'espill o Llibre de les dones*, ed. de Joan Costa, L'Oronella, València, 1998.
- Sastre Valle, Pedro, *El secreto de la planta* «Levante el Mercantil Valenciano» (17 setembre 1994).
- Vicente Conesa, M.Victoria; Visiedo Claverol, Rosa; Jiménez Cruz, Begoña, *Seda, oro y plata en Valencia*. TRP Comunicación, València, 1997.

ANNEX 5.1. Declaració Festes d'interès turístic autònom

Num. 5675 / 08.01.2008

789

Conselleria de Turisme

RESOLUCIÓ de 14 de desembre de 2007, de la consellera de Turisme i presidenta de l'Agència Valenciana del Turisme, per la qual s'atorga la declaració de festa d'interès turístic autònom de la Comunitat Valenciana a la 'Festa dels Alfàbegues a la Mare de Déu d'Agost' de Bétera. [2008/5]

Vista la sol·licitud presentada per l'Ajuntament de Bétera en data 23 de gener de 2007, per la qual insta la declaració de Festes d'Interès Turístic Autònom de la Comunitat Valenciana per a les celebracions constitutives de la "Festa dels Alfàbegues a la Mare de Déu d'Agost" que se celebren a dita localitat.

Després de l'estudi de la documentació aportada i vista la proposta de resolució de l'Àrea de Producte de l'Agència Valenciana del Turisme, de data 10 de desembre de 2007, per mitjà de la qual s'informa favorablement la concessió de la mencionada distinció, de conformitat amb el que disposen els articles 3.1 c), 7.1 i 9.1 del Decret 119/2006, de 28 de juliol, del Consell, regulador de les Declaracions de Festes, Itineraris, Publicacions i Obres Audiovisuales d'Interès Turístic de la Comunitat Valenciana, resolc:

Primer

atorgar el títol honorífic de Festa d'Interès Turístic Autònom de la Comunitat Valenciana a les celebracions constitutives de la "Festa dels Alfàbegues a la Mare de Déu d'Agost" de Bétera (València).

Segon

amb la data de la present Resolució, inscriure d'ofici la declaració concedida en el Registre Especial de Festes, Itineraris, Publicacions i Obres Audiovisuales d'Interès Turístic de la Comunitat Valenciana, Secció Primera: Festes d'Interès Turístic.

Tercer

independentment de la publicació en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*, notifiqueu la present resolució a l'Ajuntament de Bétera.

Contra la present resolució, que posa fi a la via administrativa, podrà interposar-se recurs contenciós administratiu davant de la Sala Contenciosa Administrativa del Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana, dins del termini de dos mesos, comptats des de l'endemà de la seua publicació o notificació, d'acord amb el que estableix l'article 109 de la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de Règim Jurídic de les Administracions Públiques i del Procediment Administratiu Comú i en l'article 46 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, Reguladora de la Jurisdicció Contenciosa Administrativa.

València, 14 de desembre de 2007.- La consellera de Turisme i presidenta de l'Agència Valenciana del Turisme: Angélica Such Ronda.

Conselleria de Turismo

RESOLUCIÓN de 14 de diciembre de 2007, de la consellera de Turismo y Presidente de l'Agència Valenciana del Turisme, por la que se otorga la declaración de fiesta de interés turístico autonómico de la Comunitat Valenciana a la 'Festa de les Alfàbegues a la Mare de Déu d'Agost' de Bétera. [2008/5]

Vista la sol·licitud presentada por el Ayuntamiento de Bétera en fecha 23 de enero de 2007 instando la Declaración de Fiestas de Interés Turístico Autónoómico de la Comunitat Valenciana para las celebraciones constitutivas de la "Festa de les Alfàbegues a la Mare de Déu d'Agost" que se celebran en dicha localidad.

Tras el estudio de la documentación aportada y vista la propuesta de resolución del Área de Producto de l'Agència Valenciana del Turisme de fecha 10 de diciembre de 2007, mediante la que se informa favorablemente la concesión de la mencionada distinció, de conformidad con lo dispuesto en los artículos 3.1 c), 7.1 y 9.1 del Decreto 119/2006, de 28 de julio, del Consell, regulador de las Declaraciones de Fiestas, Itinerarios, Publicaciones y Obras Audiovisuales de Interés Turístico de la Comunitat Valenciana, resuelvo:

Primero

Otorgar el título honorífico de Fiesta de Interés Turístico Autónoómico de la Comunitat Valenciana a las celebraciones constitutivas de la "Festa de les Alfàbegues a la Mare de Déu d'Agost" de Bétera (Valencia).

Segundo

Con fecha de la presente resolución, inscribir de oficio la declaración concedida en el Registro Especial de Fiestas, Itinerarios, Publicaciones y Obras Audiovisuales de Interés Turístico de la Comunitat Valenciana, Sección Primera: Fiestas de Interés Turístico.

Tercero

Con independencia de su publicación en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*, notifíquese la presente resolución al Ayuntamiento de Bétera.

Contra la presente resolución, que pone fin a la vía administrativa, podrá interponerse recurso contencioso-administrativo ante la Sala de lo Contencioso-Administrativo del Tribunal Superior de Justicia de la Comunitat Valenciana, dentro del plazo de dos meses, contados desde el día siguiente al de la publicación o notificación de la misma, de acuerdo con lo establecido en el artículo 109 de la Ley 30/1992, de 26 de noviembre, de Régimen Jurídico de las Administraciones Públicas y del Procedimiento Administrativo Común y en el artículo 46 de la Ley 29/1998, de 13 de julio, Reguladora de la Jurisdicción Contencioso-Administrativa.

Valencia, 14 de diciembre de 2007.- La consellera de Turismo y presidenta de l'Agència Valenciana del Turisme: Angélica Such Ronda.

ANNEX 5.2. Recull d'obrerres fadrines i casades per any

Any	Fadrines	Casades
1880	Emilia Campos Aloy	No es tenen dades
1890	<i>Iaia de Conxa la Xata</i>	No es tenen dades
1895	Josefina Barrachina Gelos	No es tenen dades
1898	Asunción Ricart - <i>Mare Paco Sancho</i>	No es tenen dades
1906	Antonia Campos Asensi - <i>La Torrucona</i> Amparo Campos Salavert	No es tenen dades
1907	Concha Palanca Martínez Mercedes	No es tenen dades
1908	Concepción Campos Aloy Guadalupe	No es tenen dades
1909	Emilia Izquierdo Inglés	No es tenen dades
1916	Vicenta Aloy Palau Josefina Aloy Aloy	No es tenen dades
1917	Maria Apariso Ricart Concha Bergadá Navarro	Josefa Izquierdo Aloy
1918	Carolina Ricart Martínez Adelina Aloy Fuster	No es tenen dades
1919	Emilia Izquierdo - <i>Emilia Rochet</i> Virginia Ferrer - <i>Ferrera Pitillo</i>	No es tenen dades
1920	Maria Besó Simó - <i>la Robera</i> Encarna Besó Simó	No es tenen dades
1921	Maria Luz Asensi Campos Rosario Asensi Campos <i>Les dolces</i>	No es tenen dades ⁱ
1922	Angeles Pia Aloy - <i>La Rosegona</i> Rosita Torrent Ricart - <i>Hostal</i>	Asunción Campos - <i>Mare Gonzalo Basilia</i> Maria Ricart Zaragoza - <i>tia Pataquera</i>
1923	Inés Aloy Aloy - <i>Blanca Manolo</i> Antonia Pons Doménech - <i>La Forata</i>	Dolores Fuentes - <i>La Chata</i> Maria Campos - <i>La Bernardina</i>
1924	Amparito Ricart Doménech - <i>La del forn</i> Maria Gómez Asensi - <i>Nostrosiñora</i>	Amparo Aparisi Portolés - <i>Tofolet</i> Antonia Campos Salabert - <i>Mare Mateu el Roig</i>
1923	Maria Dasí Escrivá - <i>La capa</i> Adelina Doménech - <i>La gorda</i>	Catalina Doménech Aloy - <i>Bunyol</i> María Gelos - <i>La llepa</i>
1926	Gertrudis Ricart Aloy - <i>Trechudetes</i> Rosita Llopis Rodrigo	Leocadia Ricart Broseta - <i>Locadieta</i> Bárbara López - <i>Barbereta la polla</i>
1927	Maria Miralles Campos - <i>Telèfons</i> Amparin - <i>La forastera</i>	Vicenta Aloy Julia
1928	Maria Sellés Muñoz - <i>La Paua</i>	Julia López Moreno

	Maria Baudés Sellés - <i>L'estanquera</i> Felicidad Asensi Campos - <i>Kelo Romera</i> Anita Bergadá Ricart - <i>Esplugues</i> Angeles Garrido - <i>Carambola</i> Asunción Doménech Campos - <i>Cansalà</i> Elisa Bes Campos - <i>La Cameta</i>	Vicenta Martínez López - <i>Mare d'Anita Carretero</i>
1929	Teresa Carretero Morante - <i>Carretero</i> Dolores Ricart Fuentes - <i>La Chata</i> Vicenta Aloy Aloy - <i>La Truca</i> Concha Dasí Aloy - <i>Els Bessons</i>	Manuela Esteve Rodrigo - <i>Vidrier</i> Mercedes Gómez Beser - <i>laia de Pepet el dels iguals</i>
1930	Angeletes Aparisi Campos - <i>La pelangra</i> Rosita Asensi Cabo - <i>La Peña</i>	Remedios Aloy Campos - <i>Mare del Melín</i> Concha Aparisi Fuster - <i>Carabina</i>
1931	Amparo Asensi Soler - <i>La Rata</i> Rosario Sancho Ricart - <i>La Sancha</i>	Amparo Dasí Palau - <i>Libraeta</i> Amparo Aloy Palanca - <i>La Rocha</i>
1932	Vicenta Sandiego Campos - <i>La Taudora</i> Consuelito Arlandi Rodrigo - <i>Tia Rocha</i>	Amparo Martinez Valls - <i>Sucheta</i> Teresa Baudés - <i>La de Guillermo</i>
1933	Rosario Sandiego Doménech - <i>Plantaes</i> Esperanza Martinez Valero - <i>La Churra</i>	Consuelo Llistó - <i>La Pastera</i> Trinidad Fuentes Fuentes
1934	Amparo Sandiego Doménech - <i>Plantaes</i> Amparito Escrivá Baudés - <i>La Cuala</i>	Dolores Campos Pons - <i>Tia Taudora</i> Amparo Campos Doménech - <i>Tia Jolivera</i>
1935	Concha Bes Martinez - <i>La Pansara</i> Encarna Lopez S. Pedro - <i>La de Muedras</i>	Adelina Baudés Llistó - <i>Fustero</i> Gertrudis Aloy Broseta - <i>Esmeralda</i>
1936	Anys de la Guerra Civil, no es celebraren les Festes.	
1937		
1938		
1939	Vicenta Ricart Fuentes - <i>Filla de Ximo Ricart</i> Amparo Miralles Pons - <i>La Sabatera</i> Amparo Carretero Morante Consuelo Ricart Fuentes - <i>La Chata</i>	Amparo Dasí Palau - <i>Libraeta</i> Amparo Martinez Aloy - <i>La Rocha</i>
1940	Librada Dasí Escrivá - <i>La Boniqueta</i> Maria Doménech Pia - <i>Maria Grasia</i> Rosa Ricart Fuentes - <i>Travessanya</i> Francisca Coll Ricart - <i>Paquita la del cartero</i>	Maria Barrachina Gelós - <i>Maria el Noy</i> Trinidad Blay Juan - <i>Palau Palillos</i>
1941	Amparo Ricart Fuentes - <i>Filla de Ximo Ricart</i> Teresa Aloy Grañana - <i>Filla de Cardo</i>	Carmen Campos Ferrer - <i>La Rusa</i> Maria Besó Simó - <i>La Robera</i>
1942	Carmen Casanoves Ricart - <i>l'Eixiringa</i> Inesín Broseta Campos - <i>La Pelà</i>	Maria Martinez Aloy - <i>La Xupa</i> Maria Ramón Campos - <i>Kelo Forner</i>
1943	Victorina Aloy Campos - <i>Victorina farmàcia</i>	Remedios Campos Dasí - <i>Félix Farero</i>

	Pilar Campos Rausell - <i>la Corpeta</i>	Antonia Valls Campos - <i>Federo</i>
1944 ⁱⁱ	Lolín Inglés Ramón - <i>Pitou</i> Isabel Doménech Martínez	Isabel Martínez Izquierdo Dolores Ramón Izquierdo
1945	Anita Ramón Besó - <i>La Robera</i> Amparín Martínez Barrachina - <i>El Noy</i>	Maria Montesinos Garrido- <i>Germana Montes</i> Dolores Ramon Izquierdo
1946	Esperanza Casanoves Ricart - <i>L'eixiringa</i> Pepita Broseta Campos - <i>la Pelà</i>	Emerenciana García Martínez - <i>Cine Martin</i> Josefina Calvo Fenollosa - <i>Tomba Rollos</i>
1947 ⁱⁱⁱ	Rosita Pérez Ferrer - <i>la de Vives</i> Paquita Asensi Gil - <i>Telèfons</i> Asunción Arnal Lluesma Josefina Hueso Calvo - <i>Fina la Huesa</i> Rosario Dasí Bovi - <i>La Bovina</i> Carmen Lluesma Ibáñez - <i>Tia Sabeleta</i> Dolores Salvador Cifuentes - <i>Mentirera</i>	Natividad Campos Doménech - <i>Nati Chima</i> Remedios Carrasco Fuster - <i>La Rabosa</i>
1948	Concha Baudés Ricart - <i>la Rocha</i> Josefina Doménech Gil - <i>la Saca</i> Angelita Andrés Castelló – <i>Mecánico</i>	Isabel Martinez Izquierdo - <i>Tia Sabeleta</i> Angeles Navarro García - <i>Sana Blayet</i>
1949 ^{iv}	Dolores Fuster Blay - <i>Dona de Paco Moliner</i> Rosita Campos Fuster - <i>Dona de Tabio</i> Rosario Fuster Campos - <i>La Maleta</i> Josefina Aloy Ibáñez - <i>La Cordona</i> Carmen Benavent – <i>Navarrete</i>	Dolores Gelos Aloy - <i>La Basília</i>
1950 ^v	Dolores Fuster Blay - <i>Dona de Paco Moliner</i> Rosita Campos Fuster - <i>Dona de Tabio</i> Josefina Aloy Ibáñez - <i>La Cordona</i>	Dolores Gelos Aloy - <i>La Basília</i>
1951	Maruja Morla Carasco - <i>La Morla</i> Rosita Aloy Ramón - <i>Canellotes</i>	Nieves Blay Juan - <i>Bodega</i> María Casanoves Ricart - <i>L'Eixiringa</i>
1952	Dolores Doménech Gelos - <i>La Basília</i> Rosita Aloy Ramón - <i>Canellotes</i>	Teresa Garrigues Moreno - <i>Les Valentès</i> Asunción Aloy Campos - <i>Plácido</i> Maria Benlloch Peiró
1953	Rosario Ramón Asensi - <i>la Dolsa</i> Amparo Escrivá Ferrer - <i>La Caragola</i>	Dolores Asensi Torrent - <i>Treques</i> Elia Baudés Aloy - <i>El Sucre</i>
1954	Pilar Garay Rosalén - <i>Pepe Garay</i> Rosario Ferrer Calatayud	Remedios Carrasco Ferrer - <i>La Rabosa</i> Rosario Fuster Ibáñez - <i>Josefa la Borra</i>
1955	Emilia Romero Ginés - <i>La Faixera</i> Carmen Sandiego Soriano - <i>La Tulona</i>	Francisca Navarro Mir - <i>Mare del Rellonger</i> Elia Baudés Aloy - <i>Mare del Sucre</i>
1956	Amparín Leal Fuster - <i>Leal</i> Conchin Campos Baudés- <i>Sucrera, dona Palles</i>	Rosario Salvador Asensi - <i>Mentirera</i> Natividad Martínez Aloy - <i>La Piana</i>

1957	Vicenta Torrent Casany - <i>Filla de Torrent</i> Conchín Piquer Sandiego - <i>Filla de la Taudora</i>	Jacinta Valsangiacomo Chiesa - <i>Mare del Suïssu</i> Mercedes Zaragoza Ferrer - <i>La Russa</i>
1958	Josefina Arnal Piá - <i>Filla de Pepe Mina</i> Maruja Aloy Linares - <i>Filla de la Sra. Maria</i>	Josefina Inglés Rufino - <i>Mare de Morelló</i> Leonor Aznar Vila - <i>Mare de Quilensio</i>
1959	Pilar Escartí Garcia - <i>Filla de Conrado</i> Concepció Estellés Sierra - <i>El Colaor</i>	Asunción Dasí Campos- <i>Sunsión la perruquera</i> Maria Ramón Martínez - <i>l'Ermitanya</i>
1960	Elisa Martinez Bes - <i>La Cameta</i> Merceder Campos Serra - <i>El Ros</i> Elena Álvarez Gómez - <i>Germana del Plater</i>	Maria Luisa Garcia - <i>Grima</i> Concepción Martínez Torres - <i>Talento</i>
1961	Concha Campos Ricart - <i>Filla de la Xata</i> Josefina Gil Gelós - <i>Filla de la Basilia</i>	María Ferrer Almiñana - <i>Xato Ximo</i> Dolores Sandiego Campos - <i>La Taudora</i>
1962	Consuelo Doménech Campos - <i>Pollo Pastera</i> M Jesús Lucas Rovira - <i>Filla Tinent Guardia Civil</i> M. Carmen Aloy Asensi - <i>Filla de Berto</i>	Teresa Aloy Grañana - <i>Dona del Casolo</i> Julia Martínez Belmar - <i>Los Caracoles</i>
1963	Vicenta Moreno Mangraner - <i>Filla del Bouero</i> Asunción Asensi Mainero - <i>Filla Pansara</i>	Concha Rausell Ferrer - <i>Mare de Paco Bola</i> Teresa Lázaro Zaragoza - <i>La Canalina</i>
1964	Amparín Ruiz Balaguer - <i>Hija del Curro</i> Rosita Garcia Faubel - <i>La Liriana</i>	Concha Ricart Fuentes - <i>La Chata</i> Maria Bes Martinez - <i>Dona del Ruso</i>
1965	Concha Alandi Bes - <i>La Pansara</i> Maria Bes Martinez - <i>La Rata Cameta</i>	Carmen Bes Martinez - <i>La Pansara</i> Concha Carretero Morante - <i>Carretero</i>
1966	M. Teresa Bergada Gómez - <i>Filla del Rellonger</i> M. Esperanza Garcia Martínez - <i>Filla la Xurra</i>	Maria Aloy Aloy - <i>La Truca</i> Consuelo Campos Llistó - <i>La Pastera</i>
1967	M. Brígida Cerdán Valero - <i>Filla Manolo Cerdán</i> Carmen Vila Clavel - <i>Filla del Burrianero</i>	Amparo Lluesma Marín - <i>Mare de Taronger</i> Maria Ferrer Calatayud - <i>La Morena</i>
1968	Amparo Campos Paredes - <i>Filla Xato Xima</i> Josefina Asensi Marco - <i>Filla de Custodia</i>	Maria Asensi Calatayud Rosario Bes Martínez - <i>Dona de González</i>
1969	Amparo Martínez Martínez - <i>La Palmera</i> Amparo Sancho Piera - <i>Filla de Pepe Sancho</i>	Maria Dasí Boví - <i>Dona de Peris</i> Maria Bes Fuster - <i>La Cameta</i>
1970	Conchin Ricart Dasí - <i>Filla de Juan Hostal</i> Rosario Martínez Martínez - <i>Filla Sento Mama</i>	Josefina Barrachina Doménech - <i>José Hostal</i> Josefina Campos Llistó - <i>Fina la Pastera</i>
1971	Amparo Doménech Palau - <i>Filla Mateu Toldaor</i> Angelita Bergadá Gómez - <i>Filla del Rellonger</i>	Amparín Martínez Barrachina - <i>Dona J. Leal</i> Amparín Campos Martínez - <i>Dona de Melín</i>
1972	Paquita Aloy Segura - <i>Filla Juan Casolo</i> M. Amparo Bodi Doménech - <i>Maria Gràcia</i>	Maria Aloy Dasí - <i>La Sinforosa</i> Isabel Fuster Moreno - <i>La Corregera</i>
1973	M. Mercedes Navarro Fuster - <i>Filla Paco Moliner</i> M. Amparo Sierra Ferrer - <i>La Morena</i>	Anita Ramón Besó - <i>La Robera</i> Maria Romera Martínez - <i>Dona Félix Cremades</i>
1974	Pilar Sancho Asensi - <i>Filla Paco Sancho</i> Amparo Ten Ricart - <i>Filla forn de Buenas</i>	Rosita Pérez Sánchez - <i>Roch de Vives</i> Ramona Sandiego Campos - <i>La Taudora</i>

1975	Angelita Romero Salavert - <i>Filla del Morito</i> Ana Doménech Palau - <i>Filla Mateu el Toldaor</i>	Rosa Campos Fuster - <i>Dona de Tabio</i> Maria Lluésma Fuster - <i>Pata Fenollosa</i>
1976	M.Dolores Navarro Fuster- <i>Filla Paco Moliner</i> Amparo Aloy Martinez - <i>Filla Vicent Carabassí</i>	Josefina Barrera Almestoy - <i>Dona del Paeller</i> Maruja Morla Carrasco - <i>La Morla</i>
1977	M.Josefa Blay Ferrer - <i>La Poblana</i> M.Amparo Baudés Ricart - <i>Filla Paco Baudés</i>	Maria Gómez Jorge - <i>Dona del Rellonger</i> Juana Garrigués Damas - <i>Sogra de Coscollar</i>
1978	M.Carmen Bes Rausell - <i>Filla de la Cohetera</i> Pepita Bes Inglés - <i>Filla Pepe el Pansaro</i>	Amparín Ricart Aloy - <i>L'esmeralda</i> Conchin Fuentes Doménech
1979	M.Amparo Aloy Ricart - <i>L'esmeralda</i> Trinidad Bes Inglés - <i>Filla Pepe el Pansaro</i>	Maria Martínez Aparisi - <i>Dona Pepe el Tulón</i> Carmen Cremades Alcácer - <i>La Vaquera</i>
1980	M.Amparo Ramón Sancristobal- <i>Filla Paco Blai</i> Paquita Sancho Asensi - <i>Filla Paco Sancho</i>	Carmen Sandiego Soriano - <i>La Tulona</i> Francisca Segura Calatayud- <i>Dona Juan Casolo</i>
1981	M.José Escrivá Benavent - <i>La Monsoliva</i> Pilar Valero Guillén - <i>Filla de Perales</i>	Julia Martínez Pedrós - <i>La Capa</i> Pilar Benedito López - <i>La Sabatera</i>
1982	Consuelín Martínez Carrasco - <i>Filla del Llatero</i> M.Carmen Damas Garrigues- <i>Dona fill de Sana</i>	Consuelo Carrasco Ramón - <i>Dona del Cartero</i> Maria Asensi Carrasco - <i>La Rabosa</i>
1983	M.Amparo Martín Asensi - <i>Filla de la Rabosa</i> Amparo Bes Rausell - <i>La Cohetera</i>	Vicenta Verdevio Garcia - <i>Dona del Xaparro</i> Maruja Campos Vicens - <i>Dona de Basilio</i>
1984	M.Jesús Gil Campos - <i>Filla de Basilio</i> M. Julia Campos Sandiego - <i>Filla de Trote</i>	Vicenta Martínez Aloy - <i>La lupe</i> Adelina Sierra Campos - <i>El Noy</i>
1985	M. Carmen Romero - <i>Filla Maria la Puera</i> Inmaculada Ricart Campos - <i>Filla de Pallaes</i>	Pilar Doménech Gil - <i>La Saca</i> Josefina Doménech Marti - <i>La Marta</i>
1986	Amparo Fuentes Belmar - <i>Caragol</i> Amparo Zaragoza Palau - <i>Boro Palillos</i>	Encarna Garcia Pancorbo - <i>Dona de Meldo</i> Marisol Montagut Campos - <i>La Grañana</i>
1987	Balbina Aloy Navarro - <i>Filla Pepe Cañeta</i> Carolina Iranzo Blay - <i>Filla Daniel el Figuero</i>	Guadalupe Navarro Martínez - <i>Dona del Noy</i> Amparo Aparisi Martínez - <i>La Micaleta</i>
1988	Victoria Cremades Salavert - <i>Filla Cremades</i> Dora Izquierdo Paredes - <i>La Cotata</i>	Angelita Aloy Arlandi - <i>La de Tibe</i> Rosa Navarro Alapont - <i>Dona Ramón Catalá</i>
1989	Begoña Martínez Murillo - <i>Filla del Saquero</i> M.Franisca Ricart Llistó - <i>Filla de l'Estanc</i>	M.Dolores Piquer Sandiego - <i>La Taudora</i> Concepción Campos Ricart - <i>La Xata</i>
1990	Paz Ferrin Quiles - <i>Filla de Ferrin</i> Silvia Molinero Doménech - <i>Filla C. Molinero</i>	Concha Morelló Izquierdo - <i>La Leoneta</i> Fina Campos Prats - <i>La de Patricio</i>
1991	M.Pilar Ferrin Quiles- <i>Filla de Ferrin</i> Inmaculada Ferrer Campos - <i>La Chata</i>	Rosa M. Asensi Salavert Consuelo Doménech Campos
1992	Luisa Romero Rambla Pilar Ricart Ferrando - <i>Forn de Rollets</i>	Lola Lázaro Rozalén Amparo Sierra Ferrer
1993	Amparo Romero Sierra - <i>Filla del Morito</i> Mariam Ricart Sancho	Maribel Rambla Gonzalez M. Ángeles Sierra Ferrer

1994	Amparo Olmos Cerdá - <i>La Heidi</i> Eva M. Granell Vivó	Amparo Campos Paredes M. Dolores Garay Fuster
1995	Amparo Sandiego Asensi Noelia Zaragoza Palau	Raquel Granell Torres Amparo Escribá Garcia
1996	Sofia Zaragoza Palau ^{vi} Carolina Bosch Escribá	M. Consuelo Fenollosa Soler Mercedes Llistó Zaragoza
1997	M.Eugenia Aloy Aznar M.Jesús Inglés Campillo	M.José Domingo Morelló Amparo Bergadá Fernandez
1998	M. Angeles Ricart Melitón Mónica Tarancón Albert	Juana Campos Guijarro Vicenta Pardo Doménech
1999	Inma Sandiego Asensi Ana Asensi Camps	M.Carmen Clavel Llistó Fina Izquierdo Baudés
2000	Judit Dolz Herrera Mercé Martí Ferrer	M. José González Ribera M. Dolores Campos Ricart
2001	M. Carmen Carretero Navarro Amparo Clavel Doménech	Elisa Bueno Gómez Mercedes Villena Sierra
2002	Helena Herrera Asensi M. Luz Aparisi Escrivá	Concha Campillo Blay Ana M. Polo Correas
2003	Veronica Sandiego Elena Asensi	M. Jesús Martínez Juana Damas
2004	Laura Grande Morelló Aida Martí Gravette	Merche Ferrer Camps Juani Izquierdo Baudés
2005	Laura March Anna Carrascosa	Imma Zapata Empar Granell
2006	Nereida Navarro Lorena Leal	Rosa Domenech Rita Amparo Llistó
2007	Carla Martínez Piá Rebeca Rivero Puig	Ana Melitón Ma José Solera
2008	M. Pilar Rodrigo M. Amparo Martínez - <i>filla del Canalino</i>	M. Fernanda Atanet Amparo Pérez
2009	Cristina Miguel - <i>Cronos</i> Ana Maria Baudés	M. Vicenta Martinez Fuensanta Romero

ⁱ Fins a l'any 1922 no he trobat documentació d'obreres casades; si que hi havia i el seu rol era important, però a l'ombra.

ⁱⁱ1944: Com no hi havia obreres casades que acompanyaren a les obreres fadrines les seves respectives mares voluntàriament feren d'obreres casades.

ⁱⁱⁱ1947: No n'hi havia obreres i en un carrer tragueren a totes les joves fadrines, en total 7.

^{iv}1949: Fou l'any de la primera riuada i fins un mes abans de la festa (juliol) no hi havien obreres. L'any següent, el 1950, repetiren les de l'any anterior. Les alfàbegues, aquells anys, les va cedir el poble.

^vFou l'any després de la riuada (del 49) i, per tant un moment en què se sofriren les conseqüències i 3 de les obreres fadrines de l'any anterior i una de casada repetiren obreratge per que la festa no es perdria.

^{vi}Aquesta obrera fadrina es va casar el dia de la vuitava, vestida d'obrera, el mateix dia donava per finalitzada la seva festa i la seva solteria

---

ANNEX 5.3. LLISTAT D'IMATGES

- Imatge portada: Obrera fadrina '59, Concepció Estellés (ma mare) tenint cura d'una alfàbega.
- Imatge 1: Les quatre obreres del 2009 abans d'entrar a l'església per ofrenar les alfàbegues.
- Imatge 2: Imatge completa de l'obrero fadrina del '59.
- Imatge 3: Calces.
- Imatge 4: Sinagües.
- Imatge 5: Cosset.
- Imatge 6: Falda.
- Imatge 7: Gipó.
- Imatge 8: Manteleta.
- Imatge 9: Davantal.
- Imatge 10: Sabates.
- Imatges 11 i 12: Cistelles de *pepites* de meló.
- Imatges 13 a 15: Ombrel·les en diferents moments: elaboració, acabament i lluïment en la rodà.
- Imatge 16: Obrera fadrina del '59 i el seu *sombriller* Carlos Margaix (amic de la família).
- Imatges 17 i 18: Obrera fadrina del 2009 i el seu *sombriller* (nuvi).
- Imatges 19 a 22: Diferents moments de la *volteta i el peuet*.
- Imatge 23: Obrera casada del 2009, amb el seu marit.
- Imatges 24 a, 29: Diferents moments de la posada de la mantellina de l'obrero casada a la fadrina (2009).
- Imatges 30 a 41: Diferents moments de l'adorn del carrer de l'obrero fadrina del 2009 i el resultat final.
- Imatge 42 a 59: Diferents moments de l'elaboració de les orelletes i el resultat d'orelletes i coques fines.
- Imatge 60: Obreres i Majorals 2009 en l'hort de les alfàbegues, abans de començar la rodà.
- Imatge 61: Majoral antic.
- Imatge 62: Grup de majorals antics.
- Imatge 63: Majoral actual llançant confeti, s'observa el mocador més gran que en les anteriors fotografies.
- Imatge 64: Majoral actual, s'observa el mocador de gran mida farcit de confetis.
- Imatge 65: Imatge de les alfàbegues a l'hort, després del sorteig per les obreres.
- Imatge 66: Arruixadora.
- Imatge 67: Cossiet del 1924.
- Imatge 68: Obrera arruixant les alfàbegues.
- Imatge 69: Obreres fadrines al sortir de l'església d'arruixar les alfàbegues durant els dies de festa.
- Imatge 70 a 91: Diferents moments del procés d'engalanar les alfàbegues: elaboració de les tiretes de paper, empaperat de les canyes, flors de paper, encanyar les alfàbegues.
- Imatge 92 a 99: Diferents colles de cossieters de distints anys, portant alfàbegues.
- Imatge 100: Xiquets i xiquetes amb cossiets de formentets.

-
- Imatge 101: Obrera fadrina del '59 posant un clavell en la solapa al seu pare, que formarà part de la comitiva (cort) que l'acompanyarà durant la rodà.
  - Imatge 102 i 103: Fent aire amb ventalls a l'obrero per a que suporti el calor de la rodà i donant-li beguda per que s'hydrate.
  - Imatge 104 a 109: Diferents moments dels majorals llançant confeti a la gent que s'apropa a la rodà.
  - Imatge 110 i 111: Imatges dels tonellets que ixen a la rodà.
  - Imatge 112: Obrera fadrina del '59 als peus de la Mare de Déu d'agost.
  - Imatge 113: Les quatre obreres del 1959 després de la processó del dia 15 d'agost.
  - Imatge 114: Obrera del 2009 després de la processó del dia 15 d'agost.
  - Imatge 115 a 118: Diferents moments de la coetà de luxe posterior a la processó del 15 d'agost del 2009.
  - Imatge 119: Cordà moments abans d'iniciar-se (2009).
  - Imatge 120: Gent sota de la cordà esperant els coets (2009).
  - Imatge 121 a 124: Diferents moments de la cordà del 2009.
  - Imatge 125: Grup de persones sopant al carrer a sota de la cordà, poques hores abans de que comence (2009).
  - Imatge 126 a 128: Diferents moments dels participants en la coetà del 15 d'agost del 2009.
  - Imatge 129 i 130: Resultat del carrer de l'obrero fadrina del 2009 després de la coetà.
  - Imatge 131 a 136: Diferents moments de la gran coetà del gos (2008 i 2009).
  - Imatge 137: Lliurament de la butlleta de l'obrero fadrina del 1959 a l'escollida per ser-ho el 1960.
  - Imatge 138: Processó de la vuitava, s'observa clarament la distribució dels participants.
  - Imatge 139 a 141: Moment del comiat a l'obrero fadrina del 2009 Cristina Miguel.

ANNEX 5.4. NORMATIVA FESTES DE LES ALFÀBEGUES

AJUNTAMENT DE BÈTERA (VALÈNCIA)

AYUNTAMIENTO DE BÈTERA (VALENCIA)

REGISTRE ENTITATS LOCALS / REGISTRO ENTIDADES LOCALES 01460706 - C.I.F. P-4607200-E - TEL. 96 160 03 51
C/ José Gascón, 9 - C.P. 46117 FAX 96 169 09 24

MEMORIA PROPUESTA DE LA ALCALDIA

Los actos y actividades que se programan, organizan y desarrollan en torno a las tradicionales y centenarias "Festes de les Alfabegues", así como la masiva afluencia de personas que, año tras año, concurren a ella, determina que se instrumentalice una normativa sirva para canalizar y regular toda la problemática que todo ello conlleva, para ordenar adecuadamente las programaciones de fiestas religiosas y actos lúdicos que para el esplendor de las "Festes de les Alfabegues" son organizados cada año por las Obras y Mayoriales con la colaboración y ayuda del Ayuntamiento y otras asociaciones para el disfrute de los beteranos y gentes que acuden a nuestro pueblo llamados por la personalidad de las "Festes", enormemente significativas y tal vez las únicas de su genero en el mundo.

La importancia que la norma reguladora de las "Festes de les Alfabegues", debe tener en la ordenación de toda clase de programas, actos y actividades relacionados con las mismas, ha llevado a estudiar detenidamente, con la Comisión Informativa correspondientes, las Obreras y Mayoriales principales protagonista de las mismas y las asociaciones y personas vinculas en menor o mayor grado con las "Festes", un texto de ordenanza que sea un instrumento adecuado para la ordenación y desarrollo las actividades culturales, festivas y religiosas a que den lugar nuestras fiestas mayores de forma que se contribuya a satisfacer las necesidades y aspiraciones de la comunidad vecinal y al tiempo, permitir al Ayuntamiento, en uso de las funciones de policía que tiene atribuidas, intervenir en la actividad de los ciudadanos para garantizarles la tranquilidad, seguridad y convivencia vecinal.

Teniendo en cuenta lo expuesto y que para la preparación de la ordenanza indicada se han tenido en consideración las iniciativas, propuestas y sugerencias que se han formulado, a través de la correspondiente Comisión Informativa, Obreras y Mayores y cuantas asociaciones y personas preocupadas por la mejor realización de las "Festes de les Alfabegues" y que la aprobación de toda ordenanza municipal es competencia del Pleno, tal como dispone el artículo 22.2.d de la Ley 7/85 de 2 de Abril RBRL en relación con el artículo 50 del Reglamento de Organización y funcionamiento de las Entidades Locales, siguiendo el procedimiento y trámites que se contemplan en el artículo 69 de la citada Ley 7/85 y de que, el Ayuntamiento, puede intervenir la actividad de sus administrados en el ejercicio de la función de policía, según se contempla en el artículo 1º del Reglamento de Servicios de las Entidades Locales, esta Alcaldía formula la presente memoria, a la que une Proyecto de Ordenanza, previamente informada por la Secretaría y dictaminada por la Comisión Informativa correspondiente, que somete a la consideración del Pleno, proponiendo que adopte acuerdo cuya parte dispositiva sea del siguiente tenor:

- PRIMERO

Quedar enterado de expediente sobre **Ordenanza Municipal reguladora de las Fiestas Tradicionales de "LES ALFABEGUES"**, así como de cuantos antecedentes, informes y documentos constan en el mismo, y en especial de dictamen de la Comisión Informativa correspondiente y en su consecuencia :

- a) Imponer la **Ordenanza Municipal reguladora de las Fiestas Tradicionales de "LES ALFABEGUES"**
- b) Someter a información pública la ordenanza que se impone, junto con los anexos a la misma, documentos e informes que integran el expediente y el presente acuerdo, mediante edicto en el tablón de anuncios de la Corporación y en el Boletín Oficial de la Provincia, durante el plazo de treinta días en el que los interesados podrán examinar el expediente con todos sus documentos y presentar las reclamaciones que estimen oportunas siguiendo el procedimiento y trámite legalmente establecido.
- c) Entender, en el supuesto de que durante el periodo de exposición pública no haya reclamaciones, definitivamente aprobada la imposición de la ordenanza a que se refiere el expediente.
- d) Publicar, una vez aprobada definitivamente, la ordenanza a la que se refiere este acuerdo, para general conocimiento, la cual, entrará en vigor y comenzará a aplicarse, desde su publicación en el Boletín Oficial de la Provincia.

- SEGUNDO

Seguir en el expediente el procedimiento y trámites legalmente establecidos para el cumplimiento de lo acordado.

Es todo lo que se tiene que proponer por esta Alcaldía-Presidencia al Pleno de la Corporación que resolverá lo que estime más oportuno a los intereses municipales.

Bètera 26 de enero de 2001
LA ALCALDIA-PRESIDENCIA

AJUNTAMENT DE BÈTERA (VALÈNCIA) AYUNTAMIENTO DE BÈTERA (VALENCIA)

REGISTRE ENTITATS LOCALS / REGISTRO ENTIDADES LOCALES 01460706 - C.I.F. P-4607200-E - TEL. 96 160 03 51
C/ José Gascón, 9 - C.P. 46117 FAX 96 169 09 24

ORDENANZA MUNICIPAL REGULADORA DE LAS FIESTAS TRADICIONALES DE “ LES ALFÀBEGUES”

EXPOSICIÓN DE MOTIVOS

El notable auge que, a lo largo de los años ha ido adquiriendo la “Festa de les Alfàbegues” que, tradicionalmente se celebra en honor de la Virgen de Agosto en el municipio y la importancia y problemática, que el desarrollo de los actos y actividades de las Obreras y Mayoriales durante el año de su responsabilidad, aconsejan el establecimiento de la normativa municipal correspondiente que regule y ordene en lo posible dichos actos y actividades.

Los fines y atribuciones del Ayuntamiento en el ámbito territorial y competencia, contemplan, la posibilidad de promover toda clase de actividades y prestar y regular cuantos servicios y actividades que contribuyan a satisfacer las necesidades y aspiraciones de la comunidad vecinal, así como la posibilidad de intervenir en las actividades de los vecinos, en el ejercicio de sus funciones de policía para garantizar y/o conservar la tranquilidad, seguridad, salubridad o moralidad ciudadana.

Al Ayuntamiento, en su calidad de Administración Pública de carácter territorial, le corresponden la potestad reglamentaria y de autorganización en su ámbito territorial que puede ejercer con la aprobación de ordenanzas reguladoras de actividades y servicios de interés de los vecinos del municipio. De ahí que, previo el estudio conjunto con las Obreras y Mayoriales y personas y asociaciones de la población preocupadas por mantener el realce y brillantez de la Fiesta de “Les Alfàbegues”, se haya elaborado la ordenanza que regule y detalle aquellos actos y actividades que comprenden la preparación y desarrollo de dichas fiestas y mejoren aquellos aspectos que, los tiempos actuales demandan, sin detrimento de los elementos y aspectos básicos, históricos, culturales y tradicionales de la misma tratando de establecer con el rigor y flexibilidad que el esplendor de la fiesta aconseje.

Para cumplir con el procedimiento y trámites que el Reglamento de Servicios de las Entidades Locales en relación con la Ley Reguladora de las Bases de Régimen Local y cuanta normativa es concordante y de aplicación y atendiendo a las motivaciones y razones expuestas, se redacta la presente ordenanza que se regulará por el articulado que se indica a continuación.

TITULO I.- DISPOSICIONES GENERALES

Artículo 1.-

La presente Ordenanza tiene por objeto la regulación en el ámbito de las competencias del Ayuntamiento, de los actos, actividades y servicios a desarrollar durante la preparación y celebración en el municipio de la tradicional “*Festa de les Alfàbegues*”, en adelante “Les Alfàbegues” que tradicionalmente y cada año tiene lugar en el municipio de manera que se logre una tranquila y adecuada convivencia ciudadana en la celebración de tan tradicional fiesta.

AJUNTAMENT DE BÉTERA (VALÈNCIA) AYUNTAMIENTO DE BÉTERA (VALENCIA)

REGISTRE ENTITATS LOCALS / REGISTRO ENTIDADES LOCALES 01460706 - C.I.F. P-4607200-E - TEL. 96 160 03 51
C/ José Gascón, 9 - C.P. 46117 FAX 96 169 09 24

Artículo 2.-

El conjunto de actos, actividades y servicios regulados en la presente ordenanza, se ajustarán, en cuanto a fechas y duración, a los programas específicos que anualmente se establezcan para cada una de las celebraciones que se indican a continuación:

- Cabalgata de Reyes
- Hoguera de San Antonio Abad
- Cena de San Valentín
- Cena de presentación en el primer sábado de agosto.
- Entrada de la “Murta”
- Presentación oficial al pueblo de las Obreras y Mayores el 12 de agosto.
- Festividad “*Mare de Déu d’Agost*” el 15 de agosto.
- Festividad de San Roque el 16 de agosto.
- Día del “Gos” el 17 de agosto.
- “Día de la Vuitava” el 22 de agosto.

Artículo 3.-

Esta ordenanza será de obligado cumplimiento en todo el término municipal de Bétera y afectará a toda persona física o jurídica que de forma permanente, ocasional o accidentalmente se relacionen con la “*Festa de les Alfàbegues*”

La presente Ordenanza se aplicará por analogía a los supuestos que no están expresamente regulados y que, por su naturaleza, estén comprendidos en su ámbito de aplicación.

Artículo 4.-

La organización de la “*Festa de les Alfàbegues*” será en colaboración y coordinación con las Obreras y Mayores y el Ayuntamiento que podrán recabar, si así lo estiman, ayudas y colaboraciones de asociaciones, instituciones y entidades públicas y privadas.

TITULO 2.- DE LOS ORGANIZADORES

Capítulo I.- De las Obreras y Mayores

Artículo 5.-

Las Obreras son las que, en la “*Festa de les Alfàbegues*”, ostentan la representación de las beteras solteras y casadas a lo largo de todo el año, para lo que han sido elegidas por sus antecesoras y, con la aceptación de sus nombramientos, asumirán los derechos y deberes correspondientes.

1.- Las Obreras solteras son las auténticas protagonistas de la “*Festa de les Alfàbegues*”, lo que se acredita en el desarrollo del acto principal de la ofrenda de las citadas alfàbegues”, que es el más genuino y significativo de las fiestas, diseñado y premeditadamente estructurado pensando en el lucimiento de ellas, y en destacar que, son las solteras las que realizan con devoción y respeto la ofrenda de las gigantes “alfàbegues” a la “*Mare de Déu d’Agost*”.

AJUNTAMENT DE BÈTERA (VALÈNCIA) AYUNTAMIENTO DE BÈTERA (VALENCIA)

REGISTRE ENTITATS LOCALS / REGISTRO ENTIDADES LOCALES 01400706 - C.I.F. P-4607200-E - TEL. 96 160 03 51
C/ José Gascón, 9 - C.P. 46117 FAX 96 169 09 24

2.- Las Obreras casadas tienen como misión la custodia y resguardo de las solteras, que queda visiblemente representada en el momento en que a la puerta de la iglesia les ponen a las mismas las mantillas para asistir a la Misa Mayor.

3.- Serán derechos y deberes de las obreras, los que se indican a continuación :

Obreras Solteras :

- Mantener un seguimiento de “les alfàbegues” destinadas a la ofrenda, velando por el cultivo y proceso de crecimiento de las mismas.
- Llevar el traje de gala de la labradora valenciana, tal y como se viene haciendo normalmente, en la ofrenda de “les alfàbegues” a la “Mare de Déu”.

Obreras solteras y casadas :

- Elegir y transmitir sus prerrogativas a las que ocuparán su lugar en las fiestas del año siguiente.
- Preocuparse de que los actos de la “*Festa de les Alfàbegues*”, se desarrollen con toda dignidad.
- Organizar bajo su responsabilidad, un acto independiente al de los mayores y del Ayuntamiento.
- Hacerse cargo de la limpieza y ornato del altar de la “Mare de Déu d’ Agost”

Artículo 6.-

Los mayores son un grupo de jóvenes a los que, previa su solicitud, el Ayuntamiento asigna la organización de los actos de la “*Festa de les Alfàbegues*” para un año concreto en el que todos ellos deberán ser mayores de edad, ratificándolo con dos años de antelación a la fiesta.

Las obligaciones y derechos de los mayores en relación con las fiestas que han de organizar, tendrán los derechos y deberes que a continuación se indican :

- Disponer de la instalación, del recinto ferial de La Alameda, el año anterior al que deban de organizar las fiestas con la finalidad de la preparación de las mismas.
- Mantener el espíritu de superación de las fiestas, conservando y consolidando los actos tradicionales.
- Hacer gala de un comportamiento digno, tanto en su vestuario como en su participación en los actos festivos.
- Responsabilizarse constantemente de la organización y buen orden de todos los actos y actividades de las fiestas, con una especial atención a aquellos que tengan lugar en el recinto de la Alameda y vías públicas.

AJUNTAMENT DE BÈTERA (VALÈNCIA) **AYUNTAMIENTO DE BÈTERA (VALENCIA)**

REGISTRE ENTITATS LOCALS / REGISTRO ENTIDADES LOCALES 01460706 - C.I.F. P-4607200-E - TEL. 96 160 03 51
C/ José Gascón, 9 - C.P. 46117 FAX 96 169 09 24

- Organizar los espectáculos tradicionales de fuegos artificiales y cohetes que se hayan de realizar en las vías y espacios públicos de la población, y a los que únicamente estarán autorizados a participar los mayores, previa la obtención de las correspondientes autorizaciones de la programación de las mismas y de la prevención de riesgos en el oportuno Plan de Emergencias en el que se concretaran la localización, medida de prevención, y demás actuaciones

Capítulo II.- Del Ayuntamiento

Artículo 7.-

En la organización de las fiestas, en coordinación y colaboración con las obreras y mayores, el Ayuntamiento tendrá que :

- Velar porque los actos más fundamentales y tradicionales de las fiestas, que tendrán lugar entre el 12 y el 22 de agosto de cada año, no se alteren y, que en todo caso, se mejoren sin desvirtuar sus orígenes.
- Procurar que los actos organizados, salvo causas y razones que lo justifiquen, se vayan cumpliendo de acuerdo, en la forma y tiempo que indiquen los programas específicos.
- Garantizar que en los actos de las fiestas se incluyan actividades para niños, jóvenes y mayores.

TITULO 3.- DE LOS CALENDARIOS DE LAS FIESTAS

Capítulo I.- De la Cabalgata de Reyes

Artículo 8.-

En la cabalgata que se celebra anualmente la víspera del día de Reyes, normalmente participarán las obreras, mayores y fallas, siendo costumbre que los tres Reyes y sus pajes se representen por componentes del grupo de mayores y ajustándose a las determinaciones recogidas en su programa específico.

Capítulo II.- De la hoguera de San Antonio

Artículo 9.-

Cada año, el sábado más próximo a la festividad de San Antonio Abad, en el recinto de la Alameda de 00 a 02 horas, y con las medidas de prevención y riesgos que correspondan, los mayores instalarán una hoguera con motivo de la cual los mismos podrán hacer la prueba de cohetes a disparar en las fiestas.

AJUNTAMENT DE BÈTERA (VALÈNCIA) **AYUNTAMIENTO DE BÈTERA (VALENCIA)**

REGISTRE ENTITATS LOCALS / REGISTRO ENTIDADES LOCALES 01460706 - C.I.F. P-4607200-E - TEL. 96 160 03 51
C/ José Gascón, 9 - C.P. 46117 FAX 96 169 09 24

En la “coetà” de la prueba de cohetes, previa la obtención de las correspondientes autorizaciones y prevención de riesgos, únicamente estarán autorizados a participar los mayores.

Capítulo III.- Del día de San Valentín

Artículo 10.-

El sábado más próximo a la festividad de San Valentín, previo el oportuno programa específico, las obreras y mayores organizarán, al objeto de mantener contacto con la población y como recordatorio de las fiestas de “les alfàbegues”, una cena abierta a todas aquellas personas que deseen concurrir a la misma.

Previamente a la cena y, partiendo del domicilio del presidente de los mayores, se recogerá a las obreras solteras y casadas por el orden correspondiente y con arreglo al protocolo establecido.

Capítulo IV.- De la Cena de Presentación en el primer sábado de agosto ”

Artículo 11.-

Las obreras y mayores organizarán, la cena de presentación en el primer sábado de Agosto, dentro del término municipal abierta a todas aquellas personas que deseen concurrir a la misma.

Previamente a la cena y, partiendo del domicilio del presidente de los mayores, se recogerá a las obreras solteras y casadas por el orden correspondiente y con arreglo al protocolo establecido.

Capítulo V.- De la entrada de la “murta”

Artículo 12.-

En la fecha anterior a la presentación oficial de las obreras y mayores, al comienzo de las fechas centrales de las fiestas (del 12 al 22 de agosto), se procederá a enramar con “murta” vías públicas de la población al objeto de adornarlas y aromatizarlas como anuncio de los actos principales de las fiestas.

Capítulo VI.- De la Presentación al pueblo de Obreras y Mayores

Artículo 13.-

El día 12 de agosto y, partiendo del domicilio del presidente de los mayores, se recogerá a las obreras solteras y casadas por el orden correspondiente y la comitiva acudirá al Ayuntamiento, donde será recibida por las autoridades y demás invitados, para conjuntamente trasladarse, acompañados de la banda de música, al lugar previamente indicado conforme al protocolo específico que se elabore con tal motivo.

AJUNTAMENT DE BÈTERA (VALÈNCIA)
AYUNTAMIENTO DE BÈTERA (VALENCIA)

REGISTRE ENTITATS LOCALS / REGISTRO ENTIDADES LOCALES 01400706 - C.I.F. P-4607200-E - TEL 96 160 03 51
C/ José Gascoón, 9 - C.P. 46117 FAX 96 169 09 24

Artículo 14.-

En el acto oficial de presentación a las obreras se impondrán las correspondientes bandas acreditativas de sus nombramientos por quien desempeñe la Alcaldía de Bètera.

Los mayores, en el orden que se les nombre, recibirán de manos de la obreras un objeto que les recuerde su participación en las fiestas. Los últimos en ser llamados serán el tesorero, el secretario, vicepresidente y presidente.

Artículo 15.-

La exaltación de las obreras estará a cargo del mantenedor/a que a tal efecto se designe por el Ayuntamiento con la aquiescencia de las obreras y mayores, finalizando el acto con el himno de Bètera.

Artículo 16.-

A las 00:00 horas, comenzará el día de la Virgen, con la tradicional “Nit d’albades” que se iniciará en la puerta de la Iglesia de la Purísima Concepción, recorriendo distintas vías públicas de la población.

Capítulo VII.- De la festividad de la “Mare de Déu”

Artículo 17.-

El día de la “Mare de Deu”, previa la programación específica correspondiente, con las prevenciones y autorizaciones correspondientes, tendrá lugar la “desperta” por el pueblo realizada por los mayores.

Efectuada la “desperta”, los mayores vestidos con su indumentaria de las fiestas, acudirán al Ayuntamiento, tras lo cual, acompañados de las autoridades y banda de música pasarán a recoger a las obreras por el orden y con arreglo al protocolo establecido respetando la tradición en el previo programa específico que se elabore al efecto.

Artículo 18.-

La comitiva, una vez incorporadas a la misma las obreras pasaran al huerto a recoger las “alfàbegues” y tras ello, se iniciará la marcha de la ofrenda por las vías públicas previstas en el itinerario proyectado.

A la cabeza de la comitiva marcharán els “dolçainers” y “tabaleters” ordenándose la misma conforme al protocolo tradicional recogido en la programación específica previa del acto.

El comportamiento y vestimenta dels “sombrillers”, portadores de les “alfàbegues” y mayores, se determinará con la máxima claridad y detalle en la programación específica.

Artículo 19.-

Las obreras casadas, a la puerta de la iglesia de la Purísima, impondrán a las solteras las mantillas correspondientes, y después de ello, todas juntas participarán en la misa mayor y en la ofrenda de les “alfàbegues” en el interior del templo a la “Mare de Déu”.

AJUNTAMENT DE BÈTERA (VALÈNCIA) **AYUNTAMIENTO DE BÈTERA (VALENCIA)**

REGISTRE ENTITATS LOCALS / REGISTRO ENTIDADES LOCALES 01460706 - C.I.F. P-4607200-E - TEL. 96 160 03 51
C/ José Gascón, 9 - C.P. 46117 FAX 96 169 09 24

Artículo 20.-

La procesión de la tarde del día de la “Mare de Déu” se realizará conforme al protocolo y programas específicos.

Al finalizar la procesión, en la Plaza del Sol se realizará un espectáculo y disparo de “cohetes de lujo”, con arreglo al programa previamente establecido y autorizado, de conformidad con el ordenamiento jurídico y conforme al Programa de Emergencias que se establezca para el mismo.

Artículo 21.-

A la finalización del día y conforme al oportuno programa se realizará una “cantà d'albades” que tendrá lugar en la puerta de la iglesia y en el Ayuntamiento.

Artículo 22.-

El tradicional espectáculo pirotécnico de “La Cordá” tendrá lugar conforme al programa, previamente establecido y autorizado, y de acuerdo con lo dispuesto por el ordenamiento jurídico y el Plan de Emergencias correspondiente. Dicho espectáculo viene realizándose en la C/ José Gascón Sirera.

Capítulo VIII.- De la festividad de San Roque y día del “Gos”

Artículo 23.-

Al día siguiente de la “Mare de Déu”, las obreras y mayores asistirán a los actos religiosos que se organicen y programen por los clavarios y clavarieras de San Roque. En el mismo día y desde la puerta de la iglesia se iniciará el tradicional “Retaule” por las vías públicas de la población.

Artículo 24.-

Al día siguiente de la festividad de San Roque, tendrán lugar los actos tradicionales del “Día del Gos” con arreglo a la oportuna programación. En dicha fecha y por la tarde tendrá lugar en la Plaza de Luis Reig, disparo de cohetes conforme al programa previamente establecido y autorizado según lo establecido por el ordenamiento jurídico y con arreglo al Programa de Emergencias que se establezca para el mismo.

Capítulo IX.- “Día de la Vuitava”

Artículo 25.-

El 22 de agosto, día de la “vuitava”, en que finaliza la “Festa de les Alfàbegues”, las obreras elegirán a las que lo hayan de ser al año siguiente transmitiendo a las mismas sus prerrogativas lo que harán público en la noche de dicho día en el acto final de las fiestas, en el recinto de la Alameda conforme a la correspondiente programación.

AJUNTAMENT DE BÉTERA (VALÈNCIA)
AYUNTAMIENTO DE BÉTERA (VALENCIA)

REGISTRE ENTITATS LOCALS / REGISTRO ENTIDADES LOCALES 01460706 - C.I.F. P-4607200-E - TEL. 96 160 03 51
C/ José Gascón, 9 - C.P. 46117 FAX 96 169 09 24

Disposiciones Finales

Primera.- La presente Ordenanza, una vez aprobada y tramitada por el Ayuntamiento con arreglo al procedimiento previsto por la normativa vigente en materia de ordenanzas municipales, entrará en vigor y será aplicable en todo el ámbito territorial de competencia del Ayuntamiento, en tanto en cuanto no se modifique o derogue con arreglo a la normativa vigente aplicable.

Segunda.- Para lo no previsto en esta Ordenanza, ha de estarse a las atribuciones y competencias en materia de policía que tiene atribuidas el Ayuntamiento por el Reglamento de Servicios de las entidades Locales en relación con la Ley Reguladora de las Bases de Régimen Local y demás normativa aplicable en la materia.

Bétera, a marzo de dos mil uno.

AJUNTAMENT DE BÉTERA (VALÈNCIA)
AYUNTAMIENTO DE BÉTERA (VALENCIA)

REGISTRE ENTITATS LOCALS / REGISTRO ENTIDADES LOCALES 01460706 - C.I.F. P-4607200-E - TEL. 96 160 03 51
C/ José Gascón, 9 - C.P. 46117 FAX 96 169 09 24

EDICTO

Aprobado inicialmente, por el Pleno del Ayuntamiento, la imposición de la **Ordenanza Municipal reguladora de las Fiestas Tradicionales de "LES ALFABEGUES"**, se expone al público mediante el presente edicto, por el período de treinta días, durante los cuales los interesados podrán examinarlo y presentar reclamaciones ante el Pleno de la Corporación, el indicado expediente con los documentos, informes y Ordenanza que lo integran.

La imposición y aprobación de la **Ordenanza Municipal reguladora de las Fiestas Tradicionales de "LES ALFABEGUES"**, que se somete por medio del presente edicto a información pública, se considerará definitivamente acordada en el caso de que no se presenten reclamaciones a la misma durante el plazo de exposición establecido.

Lo que se hace público para general conocimiento y a los efectos previstos por la Ley 7/85, de 2 de abril, Reguladora de las Bases del Régimen Local (modificada por Ley 11/99 de 21 de abril) y demás disposiciones concordantes y de aplicación .

Bétera a diez de mayo de dos mil uno.

EL ALCALDE

EL SECRETARIO

AJUNTAMENT DE BÉTERA (VALÈNCIA)
AYUNTAMIENTO DE BÉTERA (VALENCIA)

REGISTRE ENTITATS LOCALS / REGISTRO ENTIDADES LOCALES 01460706 - C.I.F. P-4607200-E - TEL. 96 160 03 51
C/ José Gascón, 9 - C.P. 46117 FAX 96 169 09 24

Aprobado inicialmente, por el Pleno del Ayuntamiento, la imposición de la **Ordenanza Municipal reguladora de las Fiestas Tradicionales de "LES ALFABEGUES"**, a efectos de sometimiento del mismo a información pública al objeto que los interesados puedan examinarlo y presentar reclamaciones durante el plazo de treinta días de conformidad con lo dispuesto en Ley 7/85, de 2 de abril, Reguladora de las Bases del Régimen Local (modificada por Ley 11/99 de 21 de abril) y demás disposiciones concordantes y de aplicación, cúmpleme remitirle adjunto al presente escrito, edicto de dicha Ordenanza Municipal, con el ruego que disponga lo necesario para su publicación en ese Boletín Oficial de la Provincia.

Lo que le traslado para su conocimiento y efectos oportunos y de publicación de dicho edicto.

Bétera a 10 de mayo de 2001

EL ALCALDE

BOLETIN OFICIAL DE LA PROVINCIA DE VALENCIA
Beato Nicolás Factor, 1
46007 VALENCIA